

СВОБОДА НАРОДАМ — СВОБОДА ЛЮДИНІ!

ВІСНИК

THE HERALD

Суспільно-політичний місячник

З М І С Т

стор.	стор.
Д. Донцов — „Блиснув світ...” 1	В. Ю. — В майстерні скульптора 22
Сотник Е. М. — Пам'яті Василя Тютюнника 6	М. Бутович — З автобіографії 24
О. Оглоблин — Маніфест Гетьмана Пилипа Орлика 8	Ф. Одрач — Втеча 25
Н. Полонська-Василенко — До ідео- логії „Історії Русів” 12	Б. Г. — Репрезентація і рочестерські „свекрухи” 28
Микола Чировський — Робітниче питання в ЗДА 17	Вшановано приятеля молоді 29
Ярослав Гриневич — Фрагменти з життя віруючого Франка 21	День борців за свободу 30
	Проклямація 31
	Др. О. Соколишин — Посвячення прапорів 31
	Зміст „Вісника” за 1956 р. 32

ОРГАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ СВОБІД УКРАЇНИ

РІК X Ч. 12 (98)
YEAR X № 12 (98)

ГРУДЕНЬ 1956
DECEMBER — 1956

ЦІНА 50 ЦЕНТІВ
PRICE \$ 0.50

ПОЖЕРТВИ НА „ПИСАНКУ” ООЧСУ 1956 р.

Клівленд:

По 5 дол.: В. Жук.

По 2 дол.: С. Кавка, П. Гупаловський, Д. Палайда, В. Баран, П. Опацький, І. Вишинський, В. Кметь, П. Рогальський, І. Озарко, П. Венгрин, І. Гривко, М. Бібик, М. Кігічак, А. Вільшанський, П. Даць.

По 1.50 дол.: Т. Пішкевич.

По 1 дол.: М. Лазорович, Я Рибасий, О. Малицький, Ю. Галамай, Г. Маланюк, В. Ільчишин, О. Теркаль, М. Сліпець, І. Грушевський, В. Кметів, І. Наш, Г. Перепічка, І. Гаванчак, М. Турчинський, Т. Гатлан, Д. Ягольницький, М. Швець, С. Косик, М. Бобечко, В. Камінський, В. Кухта, І. Волянський, М. Миськів, І. Кульбачинський, Я. Ємець, А. Стасюк, С. Ратій, І. Марич, В. Кліщук, Т. Дмитерко, М. Жовнір, Л. Коник, М. Стефурак, В. Корнацький, В. Зуз, І. Пришляк, Н. Попадюк, В. Якимець, І. Павник, В. Настюк, Я. Ляшук, В. Мудрак, І. Вільшанецький, Г. Кухарчук, П. Райца, В. Столяр, С. Зеленчук, А. Партак, Г. Біликій, М. Шийка, М. Бицко, М. Киник, М. Кушнір, А. Галамай, Г. Трілецький, М. Іваськевич, М. Жинків, Г. Демчук, Д. Курдіяка, М. Осідач, В. Столяр, Б. Василян, О. Синенький, П. Мандзюр, А. Волошин.

По 50 цент.: М. Стойко, Задорожний, С. Кріслатий.

Каргерет:

По 2 дол.: О. Траси, В. Хомут Р. Теребецька, Я. Турко, М. Гидзік, В. Матлага, І. Глищик, І. Середоха, П. Брикайло, І. Лазор, І. Трунко, М. Кухта, О. Лещик, І. Сідар.

По 1 дол.: Й. Шуда, С. Кілик, Т. Галюлько, С. Лазор, Е. Лазор, К. Панас, М. Синишин, П. Брус, І. Боднар, В. Рубас, С. Ткачик, О. Хомут, О. Хомут, В. Дитиняк, О. Смолинець, О. Мельник, Т. Герман, Д. Бамбурак, Е. Бережинський, М. Тамчак, А. Гиряк, Р. Стек, П. Калічинський, М. Капко, В. Яків, П. Різанов, О. Вирбовський, С. Пстрак, М. Гидзік, Д. Сенюк, Т. Клебан, М. Ціманько, М. Хімяк, І. Диркач, О. Пукач, І. Клебан, І. Цаб, А. Фещур, І. Жуковський, Й. Познанський, С. Матлага, П. Совірка, О. Когора, М. Панько, Г. Каркоскі, Т. Долес К. Стрібер, С. Конів, С. Подубинська, Е. Зубак, М. Цар, В. Клебан, Г. Цар,

По 50 центів: Г. Сайк, Н. Андр.

Неварк:

По 10 дол.: А. Лазірко.

По 5 дол.: В. Боровик, А. Андреюк.

По 3 дол.: В. Паневник, Ю. Кононів, В. Таланчук, І. Галій, Л. Мигаль.

По 2 дол.: Б. Процюк, М. Кормило, І. Тимчишин, І. Назар, М. Базилюк.

По 1 дол.: В. Гнидка, О. Групський, Д. Шейна, І. Генсьор, М. Семанишин, І. Скала, М. Іванчук, С. Пісоцький, С. Парубчак, Г. Шпугульський, І. Вертипорох, Ф. Луцишин, М. Красножоний, П.

Глітняк, З. Глітняк, Е. Ілемська, І. Ілемський, Б. Мілер, Мочончак, Т. Б. Ф. Сюшко, О. Кутий, В. Василів, Т. Бундзяк.

Бетлегем:

По 3 дол.: В. Загвовський.

По 2.50 дол.: І. Швець.

По 2 дол.: В. Кацапир, І. Моцалок, В. Ковалик. По 1 дол.: П. Гентиш.

Перт Амбой:

По 2 дол.: Г. Тарасюк, В. Тарасюк, П. Стахів, П. Тицький.

По 1 дол.: І. Ковалюк, О. Ковалевський, М. Степась, В. Папаца, П. Бадяк, П. Баралецький, С. Дзюба, С. Матвіїв, Д. Лозинський, Др. В. Сайкевич, М. Тулис, Д. Олійник, М. Лишак, Я. Тимків, М. Шнір, М. Вовчук, Т. Кузинко, П. Прус П. Соневиц, О. Степась, М. Бадяк, Д. Степась.

По 50 цент.: І. Холявка, В. Співак.

Детройт:

По 5 дол.: Д. Сулима.

По 2 дол.: М. Воскрес, І. Карпак.

По 1.50 дол.: Б. Скальків.

По 1 дол.: С. Григорків, В. Грицай, Б. Левицький, В. Бабій, Б. Івашко, М. Легета, Ф. Токарчук, І. Танський, Я. Кінаш, А. Гаврилишин, С. Стефанюк, Злочовський,

По 50 цент.: Д. Івасишин, С. Юрків.

Чікаго — Північ:

По 5 дол.: Павло Кокун.

По 3 дол.: Р. Кобилецький, І. Ривак, М. Гукало.

По 2 дол.: Ф. Семчишин, С. Скробач, П. Семків, М. Благута, І. Цебрій, І. Ривак, П. Баран, І. Т., І. Настич.

По 1 дол.: П. Кикіш, В. Бацвин, В. Пелех, Ю. Верещак, В. Панчук, Ю. Ільницький, В. Доманчук, П. Пахолок, В. Матвіїв, В. Іваночко, Д. Горіничка, М. Варій, В. Матковський, С. Рудяк, М. Гучак, Т. Шпирдз, Т. Равлинчак, Д. Заболотний, П. Запухляк, Ю. Коваль, М. Сорабин, С. Цвик, П. Сарапук, П. Гуцал, Д. Кикіш, П. Перщак, В. Мандзій, С. Чорномаз, Т. Дацьків, Ю. Кавка, В. Костюк, В. Лукачик, Г. Голубовський, М. Франків, М. Стеців, К. Заставний, В. Кохан, М. Даниляк, Т. Мельник, П. Береза, І. Береза, В. Пана, В. Вітовський, В. Гридзук, І. Степанець, М. Дроник, І. Карпенко, І. Карпенко, І. Кікеш.

По 75 цент.: Г. Ромашенко.

По 50 цент.: Хома Лев, М. Ірендзіовський, М. Кришняк, Т. Криса, А. Барчишак, В. Явний, М. Струс, І. Дидьо; А. Заяць, І. Петровський, М. Луговий, Д. Вруський, М. Рогаль, П. Голяк, І. Боцют, М. Швед, С. Юрчин, П. Даньчишин, П. Ковбасенко.

Загальну суму 5.25 дол. склали: М. Ляховський, І. Гальдович, М. Сарнак, М. Громняк, Д. Мокляк, М. Гриневич, В. Данилишин, В. Веневський, С. Дудорчак, М. Ляховська, І. Яловин, Г. Бузувіра, С. Король, М. Васюта, М. Лаврович, І. Якименко, С. Шумовський, Е. Харидкак, П. Косткевич, Е. Ватралин, А. Павляк.

Христос Рождається!

Цвіт змислений нині розцвівсь,
Бог на землі народивсь,
А Пречистая Марія, прекрасна лелія,
Народжає і кохає,
Сина годує, Його пильнує.

У пустині, у ясині
Преславно нині.

Пастушки там приспіли
Бога в яслах узріли,
Христа Бога вітають, Щирим серцем
[благають:

Прийми віру за офіру,
Прєблагий Боже, більше не можем

Дарів дати з бідної хати
Опріч ягняти.

Тріє царі теж прийшли,
За звїздою слідом ішли.
Дорогі дари складають, на коліна
[упадають,

Рожденному і безсмертному,
Богу владарю, висшому Царю

Свої трони і корони
Оддають вони.

До вертепу всі ходімо
З ангелами прославімо
В людській вроді явленного, од Марії
[рожденного,

Бога свята, між бидлята
Видимо нині в яслах на сїні,

Бо з предвіку — чоловіка
Возлюбив Господь.

(Записала в Полонному Олена Пчілка)

Мадонна

М. Черешньовський

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБОРОНИ ЧОТИРЬОХ СВОБІД УКРАЇНИ СКЛАДАЄ РІЗДВЯНИЙ ПРИВІТ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ, ЙОГО БОРЦЯМ РЕВОЛЮЦІЙНО-ВИЗВОЛЬНОГО ПІДПІЛЛЯ — УПА — УГВР — ОУН, ЩО БОРЯТЬСЯ ЗА ДЕРЖАВНУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ І СВОБОДУ ДЛЯ ЇЇ НАРОДУ.

Д. Донцов

„Б Л И С Н У В С В І Т”...

О, ніч, нова, дивна, чудна,
Ясніша світла полудня,
Когда чрез мрак темний, черний
Блиснув сонця світ невечерній.

Г. Скворода

Чорна ніч, що запала над світом від жовтня 1917 року, наближається до кінця: „найвищий шпиль і початок до спаду”. Через темний морок блиснув світ, раз, другий і третій. Блиснув він в Києві, Берліні, Варшаві, в Познані, Будапешті, а його луну оглядали ми по всіх столицях Європи — на великий жах всіх темних сил.

Темна ще ніч. Неподільно в ній досі горіли вогні Люципера-Левіатана, що так лякав світ, як колись древнього Іова; що „з паці тої потвори виходить полум'я, а з пхельки вискакують вогняні іскри”; що „створений не боятись” нікого. Коли нагло з'явилися люди, що перестали його боятись! А потужні і сильні, які ще недавно лестили потворі й примилувалися до неї, почали нарешті задумуватися над тим, в чім є сила Люципера і як її збороти?

Це для „тверезої” людини нашої сучасності є, очевидно, „романтика”, „ поезія” або „забобони”. Але як раз тому, що для них це є так, — не в стані вони й досі відповісти на прокляте питання: в чім сила московського Левіатана, і чим її поконати. Величезні простори... Великий людський резервуар... Тиранський режим... Ні, головне джерело московської сили не в річах матеріяльних, бо вони секундарного значіння. Це джерело — іматеріяльного, духового, точніше — щоб назвати річ її ім'ям — диявольського характеру. Це твердження вик-

личе поблажливу усмішку на обличчі кожного „прогресиста”, але що диявол є їх інспіратор і найвищий пан, — з тим не криються самі москалі, яких треба вміти читати. Спитаєте, як жеж диявол може давати силу людині чи нації? Відповідь на це цікаві знайдуть в главі 5-ій Св. Марка Євангелія. Оповідається там про „людину одержиму нечистим духом, яка кричала й билася об каміння, розбивала ланцюги і ніхто не був в силі приборкати її”. Що давало одержимому ту силу? Муштра спортова, гімнастика, матерія? Ні, сила духа — в тім випадку, диявольського. Цим духом Зла і одержимі москалі, і пишаються здавна тим, хоч намагаються вмовити обдурену голоту всіх націй, що їх патрон, демон Зла, — є добродійна сила. Або — як Блок в поемі „Дванадцять”, блюзнірчо виводять постать проводира революції, Антихриста під маскою Христа.

У „європейця”, естета і „шенгайста” А. Пушкіна — диявол з'являється як дух „сомнітельний і лживий”, „демон лживий, но прекрасний”. Слово „лживий” виразно вказує на істоту того демона. А слово „прекрасний” теж таке маркантне для москаля, який в найбільшій бруді, в найбільшій свинстві й звироднінні „рускава челавека” бачить щось „прекрасне”, перед чим мусять до землі кланятися всі народи... Звіряча стихія, життя плоті, — є богом Л. Толстого. В плоті він адорує все — і сентимент, і звірство. Його герой Єрошка говорить: — „я — маладец, я — п'яніца, вор і охотнік”, цебто — „я — очайдух, я — піяк, я — розбійник і ловець”! Це своє шаманське „вірую” Єрошка може й уточнити: „звір... мудріше людини, дарма що свинею зветься... Вона свиня, а всеж не гірше тебе, така ж як ти тварина божа”. І навіть ті москалі, які бачать це все у Толстого, бачать, що імпульсом толстовських Єрошків є „любов до свободи, до гульні, грабунку і війни”, — всеж визнають його апостолом нової правди... Така є їх „свобода” — розбій і грабунок, такаж їх „любов” — як у Блока — якого москалі („скіфи”) так люблять Захід і його народи, що наперед смакують ту годину, як в їх обіймах „хрусет ваш скелет

“VISNYK” — “THE HERALD”

Published by the Organization for Defense of Four
Freedoms of Ukraine Inc.

Monthly except July and August when bi-monthly.
“Second class mail Privileges Authorized at
New York, N. Y.”

I. Wowczuk Editor in Chief.

Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

в тяжолих наших, нежних лапах"... Розбійник, душогуб, ловець, звір, свиня з безмежною „свободою" для їх інстинктів, ось бог і Л. Толстого... Ще більш темним, понурим і жахливим дияволом з'являється цей московсько-шаманський бог у Достоевського, звеличника біснுவатих, дегенератів, одержимих нечистою силою. Іван Карамазов в розмові з чортом каже: — „ти — брехня, ти втілення — мене самого"! Один з російських таки критиків Достоевського стверджує, що „Достоевський свої власні, найбільш затаєні думки, висловив устами чорта". Недурно він, цей нібито оборонець „уніжонних і оскорблених", — весь свій подив уділяє або розбійникам на троні — цареві, або розбійникам на каторзі. Останні імпонують йому своєю „страшною силою волі, безграничною енергією, жадобою осягнути намічену мету". Розбійник московський це для Достоевського — „найбільш сильний, найбільш обдарований" народ в Росії.

На думку російського критика мин. віку (Михайловського) — Достоевський з насолодою показує нам „дно" московського життя — „во всей ево грязи і гадастї"; від романів його лишається вражіння — „чевота душнаво, смраднаво, затхлаво... точна какоюто неряха прокажонний снімаєт перед табою одну за другою грязня тряпкі с сваїх гноющихся язв"... Цю свою гидоту, грязь і сморід, підводячи під них відповідну ідеологію — і показує світові Москва, як нове „слово правди", яке має оздоровити людскість. Своім розбійничо-месіянським обличчям повертається Росія — під пером Достоевського — до Заходу з погрозою — „ми — ваша небезпека, ваша язва, — жало Сатани"!.

Сатана — їх патрон, від якого вони черпають свою силу духа — згідно з їх таки власними словами, чи „естета" Пушкіна, чи мужикофіла, босоногого графа Толстого, чи епілетика, апостола міського шумовиння —, самого одержимого дияволом, — Достоевського. От ті сили заложені в душі кожного москаля — темні сили руйнації, брехні, підступу, насильства і хамства, сили диявольського духа, змобілізовані шаманами, перш в сфері ідеологічній, Толстими і Достоевськими, а потім в сфері чину — Ленініми і Нечаєвими, і створи-

ли ту фізичну, матеріальну силу, диявольську силу мільйонів біснуватих, під прапором Москви. У св. Марка читаємо, що біси з одної лише одержимої людини перейшли аж у дві тисячі свиней. Отже, рахуючи число москалів на 80 мільйонів, вистарчилоби тільки сорок тисяч біснуватих як Ленін, Сталін чи Хрущов, щоб багатомільйонній стада диких пошехонських свиней кинулося на Європу розтоптати її, яку очолюють безрадні вожді сучасної демократії. Замість божеської мудрости — обдаровані москалі диявольською хитрістю „ловця"; замість великого ідеалу шляхетних душ — натхнуті вони одчайдушністю „вора", розбійника, який нищення й мордовання ставляє над власну безпеку, вигоду, навіть життя; замість відваги героя — мають вони чортівське напасництво гангстера. На всі три прикмети, потрібні для провадження мас, шляхетности, відваги і мудрости, мають діти Сатани власний „ерзац", на який західна „еліта" не знайшла антидотума, або не хоче знайти.

І нема в тім нічого дивного. „Я є там — поважає Тома Кемпінський — де моя думка, а моя думка, звичайно, там, де те, що я люблю". („Наслідування Христа"). Думка ж вождів багатьох політичних кланів вільного світу є теж при тім, що вони люблять. Хто любить добробут, вигоду і спокій над усе, той не зрозуміє слуг диявола, які думають про війну і розбій. Хто любить вигоду і спокій, той не має ідеалу, який би ставив над вигоду й спокій, отже й не може боротьбу за ідеал ставити над усе інше.

Становище Заходу булоб майже катастрофальне, колиб під покровом байдужости, трусости й лицемірства, — не „тліла іскра вогню великого", — на Україні, в Німеччині, в Польщі, на Угорщині. Цей „новий вогонь з холодного (здавалось) яру", переполошив на смерть тих, які в тім світі не бачать інших сил, крім фізичних. Невидимі сили, сили духа? Йогож не можна ні оглядати, як в телевізії, голівудських „дів" або двоногих биків-боксерів, ані з'їсти як ковбасу, тому сучасний наш чи не наш — варвар з вічно оскаленими зубами, з зелено-жовто-червоним краватом чи скарпетками всіх барв веселки, глузує з кожного, хто говорить про дух. Як от недавно один „прогресист" в „Укр. Вістях": „відродити традиції

старого Київа? Проповідувати поворот до „духа нашої давнини”? Цеж „сміхотворне, дівачьке, внутрішньопорожнє твердження!” Як можна, „начитавшись Донцова, складати плян відбудови князівсько-дружинного ладу”? Та з цього ж „логічно витікало б” — знаєте що? — „тотальне знищення київської телевізійної станції, Дніпрогесу і всіх копалень Донбасу”... Подумайте тільки, знищення всіх рабовласницьких большеїцьких „дастіженій”! Що правда, воскресення на Україні духа національної давнини загрожувало б не одній піраміді московській на нашій землі, воскресення того духа знищило б на Україні не один пам’ятник московським ідолам, здвигнуло б наново хрест не на одній збезчещеній святині Києва, але не в цім тут справа. Справа в тім, що наш, стуманілий від московської політграмоти Шельменко, — до того не розуміє, що це є дух, що плутає його з суспільним ладом, з устроєм, з матеріяльними установами. Якби такий „грамотей” жив в часі Хмельницького, коли закликалося відновити дух старих князів Київських і навіть „Одоацера, короля рутенів”, що Рим здобув, — то певно він кпив би з гетьманських панегіристів: як то, вони хочуть привертати дух старого Київа? Та ж з того „логічно випливає” відкинення пороку, куль, гармат і рушниць, а запровадження наново луків і стріл!.. Марна річ говорити з сліпородженими про кольори. Тому не в стані вони збагнути ні духа нашої давнини князівської, чи козацької, ні духа, що зродив визвольні рухи на Україні ХХ віку проти Москви, ні на Угорщині. Як можуть вони, які покладають надії на „кадри” комуністів-партійців на Україні, — як можуть вони зрозуміти мадярів, які тих „кадровців” розвішували по деревах? Як можуть вони, що видумували для своєї партії тут, у вільнім світі, прапор з серпом і молотом, — як можуть вони зрозуміти тих, які в Будапешті кидали такі прапори під ноги? Як можуть зрозуміти ті, що „прощають” великодушно, як Іван Біда нашим запроданцям, — тих, яким не дозволяла таке робити їх любов до отчизни? Як можуть вони, що дивляться „реально” в діл, — зрозуміти тих, які „нереально” дивляться в гору?

Хто хоче зрозуміти, що таке дух, як найважливіший чинник, що буде й руйнує світи, —

хай погляне духовими очима на революцію в Угорщині, так як її описав самовидець (гл. передрук з „Мюнхенер Меркюр” в „Шляху Перемоги”). Він пише про „річі невловимі” — для матеріялістів, про річі оглядальні тільки внутрішнім оком. Пише про „чудо”, яке оглядав в Будапешті, про людей, так „внутрішньо свобідних, наче б їх ніщо не цікавило пріч свободи” — свободи духа. Він бачив чудо, коли „весь народ втратив страх перед смертю”, став „внутрішньо свобідний”. Це були люди „найбільш свобідної країни світу”, це були люди „з найбільш одушевленими, з найбільш розпачливими, з найбільш всезнаючими очима, які я коли небудь бачив в життї”... Вдумайтесь, вслухайтесь в цю мову! Їх очі були „всезнаючі” — бо через густу заслону пишних гасел фраз побачили вони огидну брехню московського чорта, його брудну, цинічну й нікчемну внутрішню, духову суть, досі недоступну сліпим „прометейцям” і „вістунам”. Побачили і зрозуміли очима „всезнаючих” людей, не глупою логікою безрозумних людей „холодного розуму”. Вони пізнали і ту Правду, яка протиставляється брехні диявола, і та правда зробила їх „внутрішньо свобідними”, свобідними від всього дочасного, плотського, свобідними від страху смерти. Цією Правдою були „одушевлені” їх серця. Ця правда, як душу св. Павла по дорозі в Еммаус, обліснула їх душі; як і апостола, „зворушення стрясало їх наче пропасниця”... Ось що дало їм силу проголосити світові, що „москалі — це не люди”, це слуги диявола! Ось що дало їм фізичну силу топтати прапори з серпом і молотом, що гордо лопотять на зборах так званих „об’єднаних” націй! Ось що дало їм фізичну силу палити і дерти диявольські „вадемекуми” Маркса і Леніна, і в порох з височини шпурляти камінну подобу ідола Сталіна, якого деякі кретини на Заході звали своїм „приятелем”! Ось що дало силу їх духові тріумфувати над своїми слабостями і кинути виклик потужній, і такій нікчемній імперії. Ось це й була та невидима сила, якою ще досі тримається Україна і яка дасть їй змогу, разом з одержимими тим самим духом іншими націями, — розтоптати московського Левіатана і в пляні фізичнім. Тільки ця сила і ніяка інша.

Що це була за сила, що це був за дух, я стався роз'яснити вже тридцять літ тому. Цей дух — це було те, що відчувала Леся Українка як щось, що горить в наших душах вічним вогнем, „наче рожі палкі восени”. Це „замки в повітрі” і „фантазія” Т. Шевченка, це — „залізна сила ентузіазму” М. Гоголя. Це „потяг до великих річей” Ренана, це „релігійний дух людини, готової себе дати забити за ідею, до якої не прив'язується жадного особистого інтересу”. Це „божевільна химера” Мацціні, це — „непримириме завзяття супроти ідолопоклонства” Карлейля. Це віра, що не знає хитань, ні сумнівів. Це — „гола аффірмація своєї правди”, це — „євангельська засада, яка Боже ставляє над усе інше, над ближнього, над дочасне”. Це шляхетна активна ненависть до зла. Це вогонь „пропасниці” людей, що гинуть за свою правду. Щоб дати хоч якийсь поняття про цей вогонь, покликався я на перечислених тут авторів в „Націоналізмі”, якого останній рядок був: „тільки збудження нового духа може спасти нас”. Йогож я намагався відшукати й показати в старокиївській і козацькій давнині, і там, де він віджив в 1914-22, в сорокових роках і аж до нинішнього дня. „Одностороннім догматизмом” звать цей дух люди без жадної ідеї в голові або двома суперечними нараз. Смішною „емотивністю” звать цей дух люди з прогнилим серцем, нездібні ні до глибшої любови, ні до глибшої ненависти. Фанатичним волюнтаризмом — звать цей дух люди, які не хочуть боротися з злом, лише коряться йому. Люди з трусливою думкою, з літєплим серцем і з зламанною волею, які страшили здібність розрізняти правду від брехні, добро від зла і красу від гидоти. Пропасть ділить одних від других, — тих, хто в душі наших шляхетних традицій шукають дороговказу, від тих, що шукають його в драгоманівських „традиціях” лакейства.

Це дві раси людей: перші — думають лише про свій ідеал і боротьбу за нього, другі — про те, „що мені з того прийде”?

Один німець, великий поет, сказав:

Der eine fragt, was kommt darnach,
Der andre — was ist Recht,
Und also unterscheidet sich
Der Freie von dem Knecht...

що, у вільнім перекладі, виглядало би:

Один все дума про користь,
Другий — про честь лиш дба,
Цим власне завсігди й ріжнивсь
Свобідний від раба.

Свобідний от як „юродивий” або „еретик” Шевченка, або в чіїх серцях тліє „іскра вогню великого”. Вогонь, який горить — не в душах рабів, а свободних людей — це ж і є ніщо інше, як той вогонь, про який читаємо в Євангелії: „вогонь прийшов я звести з неба на землю, і як хотів би я, щоб він нарешті розгорівся”. (Лука 2, 21). Цей вогонь просвічує наш марний людський розум, він дає ту любов до високого, про яку поняття не мають фарисейські святоші, він жеж твердою робить нашу волю проти матерії і підлоти. Віра у всесилу цього вогню очищує нас від всякої скверни, як та мантия Христа, яка сціляла через контакт з нею хорих віруючих. Цим вогнем мусять запалитися ті, що виводять націю „із тми, із смрада, із неволі”.

Ще ніч, але уже „через мрак темний блиснув сонця світ невечірній”, того сонця, що Шевченко звав „Сонцем Правди”. І ця ніч — яка б вона не була, — є „нова, дивна, ясніша світла полудня”. І як близько десь в засвітах споріднені пророчі душі нації, показує подібний жеж вираз О. Теліги, яка як ніхто відчувала світанковий характер цієї ночі. Писала вона: „Є в стилі нашого життя щось від буряної ночі, з диким гуркотом грому, з блискавицями, що нагло освітлюють все довкола, ясніше як день, як сірий день стилю минулого віку, коли крізь павутиння туману тяжко було доглянути сонце, що так відчувається за темрявою сьогоднішньої ночі. Така ніч з сліпучими блискавицями, з загравою ранку на обрії, не раз ясніша від самого дня, є найвиразнішим символом нашої доби, її правдивим стилем”. Яка дивна подібність в словах філософа 18 віку, і нашої сучасниці поетки, яка не студіювала Сковороду, і яка геніяльною інтуїцією відчула й схопила глибший зміст нашої нічної доби, „яснішої від самого дня”, коли блиски заповідають близький світанок. В старім Римі, коли в храмі Весталок згасав вічний вогонь, його засвічувати

(Закінчення на ст. 6)

Сотник Е. М.

ПАМ'ЯТИ ВАСИЛЯ ТЮТЮННИКА

(Закінчення)

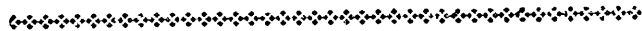
4

Після „демисії” — більше місяця — брудний номер жидівського „готелю” в Кам'янці, де бувший Командант Армії харчувався огірками й хлібом (не було гроша ламаного) і, мов лев в клітці, бігав по покою. То була найстрашніша мука його: знати і не могли. Той місяць був місяцем моральної в'язниці.

А в вікно вже дивилася тифозна, кам'янецько-проскурівська слота чорної осені р.1919.

„Хмельницький і Дорошенко хоч Турцію мали в резерві, а ми тепер її не маємо”, — гірко всміхався Отаман.

Без кінця шамотів дощ, одноманітним подолом звисаючи між болотом землі і тим, що мала бути небом, — здавалось, що неба тоді, взагалі, не було. Була порожнеча, тифозний туман, сіра вільготь і безнадія. Фронт обернувся в фантастику, в тифозне маячіння. Жмеринський двірець став армійською трупарнею, дивізії — похідними шпиталями... Галицька Армія десь блукала „поза межами болю”, — між червоними й чорними, і намагалася в той

знов вільно було тільки від сонця. Нашими Весталками, які засвічували і засвічуватимуть вогонь „Сонця Правди”, згаслий в наших душах, — є Шевченко, Л. Українка, „душі праведних предків”, що вітають над нашою Землею, поети, аскети, борці. Як наші чи угорські повстанці, як ті, що не продають країни своєї „за шмат гнилої ковбаси”, — ось хто повинен єднатися в одну когорту, в одну батаву людей однакового духа. Щоби очистити свою країну від рабів і слуг диявола. Щоб прискорити кінець цього обездушеного, схамілого й забріханого віку „прогресу” і виродження. Щоб тінь московського Люципера, червоного, білого чи зеленого, не поганила більше нашої землі.

Благати про це мусимо в цю Різдв'яну ніч, „яснішу світла полудня”, щоб світ її обліснув наші душі, щоб твердими зробив їх, і наші руки, — щоб допоміг — „встать на ката знову”.

ірраціональний час розв'язувати свою окрему долю при допомозі теорії ймовірності.

Дух горів у тифозній гарячці і намагався маячити про щось оптимістичне. Мозок глухо казав: кінець. Але було якось „не страшно”: катастрофальність насичувала імлисте повітря. Все хутко зсувалося по високо-похилій площині вниз, в туман, в дощову порожнечу.

...Якось особливо сірого дня стук у двері.

„Головний Отаман Вас шукає зранку, — не знали Вашої адреси. Просить негайно прибути.”

В. Тютюнник одягає свою славнозвісну ще „сибірську” шинелю (служив в Сибірськiм полку у Великій Війні). Довго не повертається... Нарешті!

— „Будьте готові: вночі виїздимо до Штабу Армії... Ні, де-там! — вже в Проскуріві.. запитав скільки залишилось багнетів? — каже — п'ять тисяч. Не вірю, певно менше... А коли „демисіювали”, — залишив їм десять тисяч. Каже — рятуйте Армію, — на всі Ваші умови згоджуюсь. Еге. Кажу — умова одна, та, що й була: знищення державної інспектури. — Робіть, що хочете, — каже. Я просив дозволу наказати зараз же по телеграфу. -Ні-ні, не пишть, вже післав. Сам. А цікавий кінець наказу: з бувших державних інспекторів зформувати ударний курінь*). Побачимо, хто з них дійсно патріот!

Нікчеми! Одягнути армії не могли. А „державний інспектор постачання” з правами диктатора... якийсь „кооператель”. Козаки без чобіт. А кричав же, вимагав, попереджував. Що-що, а одягнути ще можна було. Тепер он — на вулицях реквізиції роблять, коли Армія в тифу!... Спробую. Плян такий: відірватися від Денікіна, від шакала. Хай Поляки стануть на лінії: Кам'янець-Проскурів-Староконстантинів. Армію стягнути за залізницю. Відділити хорих,

*) До цього куріня зголосився один-єдиний державний інспектор на жаль, прізвища цього дисциплінованого Українця — не пам'ятаю. Знаю лише, що він був військовий. Решта ж „держ-інспекторів” повтікала, з них більшість до ворога — навіть і до Денікіна.

— решту вимити в лазні, продезинфікувати, вичистити від вошей. Хай висплються. Шутка сказати — докотитися до Проскурова! Жмеринка, певно, вже залишена. І хто-ж жене? — Денікін, що здохне за тиждень-два найбільше. Вже здох. Хай висплються. Дві-три доби дати — відпочити. Взяти в руки. І потім, — Денікіна вже нема, розумієте? — потім по хвостах Денікіна займемо Правобережжя. Одеса, прошу я Вас, розумієте? — Медикаменти і набой. А потім — весна. Повстання... Отакий плян. Бігме. Спробую. Мешковського — на Начальника Штабу... Спробую”.

Спробував. З Поляками якісь непорозуміння: Кам'янець зайнятий Шепетівка — теж, Проскурів ні, — і ні, аж до взяття його „Сімферопольським офіцерським полком”.

Гайдамацька згряя л'яного анархією й саможонкою Волоха, — Проскурів фактично в його руках. Роззброїть! „Ні, Пане Отамане, я Вас дуже прошу не мішатися там, де Ви не розумієте. Гайдамацький полк — це демократичне військо! Ви цього ніколи не хотіли зрозуміти. Ви не знаєте, як з ними поводитися. Це-ж непорозуміння”, — гарячий, обурений, „ідеалістично” — вібруючий голос Головного Отамана... ні — милого Симона Васильовича, якому так трудно попрощатися з дорогою ілюзією.

Це „непорозуміння” тягнулося аж до ... Любара. Там — „розвіялося”: Волох зробив „державний переворот”, вкрав скарбницю і втік до „радянської України”, щоб відпочивати на скромній посаді „смотрителя харьковського селянського дома”.

„Пашковецька самостійна, ні від кого незалежна республіка”, — що несподівано вибухнула саме в районі уплянованого „випочинку” і дезінфекції Армії.

„Корпус Січових Стрільців” — само-демобілізувався з гаслом: „куди хто хоче” ...

Армії вже не було.

Але ні! Він сказав „спробую”. Він так легко не скапітулює! Він покидає ешалон Штабу Армії, бере Начальника Штабу і двох старшин і їде автом по снігу до — Війська, яке ж мусить бути, чорт побери!

...Славнозвісний „передпарлямент” у Старо-константинові... Гидкий сміх Волоха. (До речі, — постать цього „унтерафіцера” із „малоро-

сов” до ілюзії нагадувала Пугачова. Віспувата пика, московська „бородіща” лопатою, висока шапка з червоним верхом і перестуджений пугачовський бас). Промова Головного Отамана — „не ті слова, що треба”, занадто „ораторська”, не для цієї аудиторії. Коротко — В. Тютюнник — „тільки тиждень-два протриматися і правобережжя наше”, але у відповідь — олов'яна втома очей, чавунна тяжкість замордованих безсонницею тіл і душ, незбагнена, глуха, непевна, двозначна мовчанка... Тільки Волох грюкнув дверима.

Війська вже не було. Ні „п'яти тисяч багнетів”, ні „двох” (як потім „додатково” вияснилося), ні навіть „одного багнета”.

Душа війська спала тяжким, безвладним тифозним півсном утоми — „хоч годинку, хоч п'ять хвилин — впасти — заснути — де б не було: на шляху, під копицею, в хліву, на снігу.. тільки б заснути.. спочити”.

**

— „Нема терену. От біда. Переформуватися на марші. Один вихід — витягнути здорове, збить у купу і — перекинутися на Україну, вглиб. Там.. заховати ядро Армії. Врятувати. Це ж... це ж... прошу я Вас... Це ж кінець. Врятувати Армію!”

Гарячково опрацьовує диспозицію Зимового Походу.

...Мешковський — в тифу. Залізний організм полковника бореться з хворобою, як з ворогом, — героїчно й мужньо.

— „Щось у мене голова тріщить. От глупство!”

Беру руку Отамана. Еге: він горить... Дістав десь термометра — ставимо, 39,8 ст. Для мене ясно, що є з ним, але мовчу. Отаман ставить діагносту: інфлюенція (елястичне слово!) і на цім переходить до порядку денного, себто — голова тріщить, а він сидить над мапою і вперто трасує шлях Зимового Походу.

Так він, на годину-дві прилягши на ліжку — знову на ногах. Вночі — ходить по покою тремтячим кроком... Потім звалюється неприємний. В наказі про Зимовий Похід (наказі Штабу Армії, бо був ще короткий окремих наказ Головного Отамана — пізніше) в кінці стоїть: „З огляду на хворобу мою, командування обіймає старший з командирів груп”.

**

— Нам pomoже Святий Юрій,
Ще й Пречиста Мати, —

співають за вікном відділи, виходячи в похід.
Отаман пробує підвестись... Безсило падає з
лютою злістю на слабкість людського тіла.

Подають підводи. Зносять трое палаючих
тифозною пропасницею тіл: Мяшковського,
Тютюнника, Мельника (пом. командира Січо-
вої групи) — найкраще, що Армія наша мала
у вищій командуванні. Станція Миропіль. Той
самий вагон, яким виїхали з Києва, — це був
дійсно таємничий збіг обставин! Страшна ніч
подорожі з маячінням трьох хорих, з нерво-
вою тривою ще здорових, з більшою безна-
дією, аніж брати, що пішли в непевне на сході.

**

Рівенський шпиталь. Мяшковський одужує,
— виявляється, що всю хоробу він пробув на
ногах і в подорожі, — дійсно залізний орга-
нізм!

— З Тютюнником — зле. „Ваш Отаман, ви-
дно, працював, вже будучи хворим, — у ньо-
го перепрацьоване серце. А тиф, знаєте, така
річ, що все залежить від витривалості серця.
Нічого не могу пророкувати”. — Так каже ор-
динатор, — лікар. Наближується криза. Два дні
шукаю по Рівнім „дігалену”. Заходжу. Отаман
— неприємний увесь час. Раз заходжу лише.
Пізнав. Говорити не може. Тремтячою висо-
лою рукою намагається показати мені криву
своєї температури на стіні — страшний спад
кризи: з 40 на 35,5. Але свідомість того, що
кризу перебув, — наповнює всіх надією, хоч
вигляд хворого — невимовно жадливий. Це,
дійсно, тільки тінь людини.

**

За два дні — ранком 19 грудня 1919 — не-
сподівано (завжди смерть — „несподівано”)
повідомляють: вмер. „Розрив серця” по кризі!

...Одягли в той самий френч (темнозелений),
єдиний (у Команданта Армії), який всі пам'я-
тають, в якому був за Центральної Ради, за Геть-
мана, за Директорії, за Головного Отамана. На
груні — крива шабля в сріблї, — єдиний люксус
у Отамана — і славнозвісна сіра смушкова шап-
ка, — також подарунок (здається від повстан-
ців).

О. Оглоблин

МАНІФЕСТ ГЕТЬМАНА

ПИЛИПА ОРЛИКА

Українська політична традиція ще з часів
національно-визвольної революції 17-го століт-
тя, вважала справу оборони української держав-
ности за проблему міжнародного, передусім
загально-європейського значення. Так дивився
не це Богдан Хмельницький, такий був погляд
і його наступників, зокрема Івана Виговського
і Юрія Хмельницького. Досить відомий є мані-
фест українського уряду р. 1658 до володарів
та урядів європейських країн у справі розриву
України з Москвою.¹). Року 1677 Юрій Хмель-
ницький, тоді князь Української Малої Русі
(Prince de la Petite Ruthenie de l' Ukraine)
і Гетьман Війська Запорозького (General des
Cosaques Zaporoviens), уклавши договір з Туреч-

Чота Польського Війська. Ляфету не можна
було в Рівнім дістати, отже — звичайна чорна
какета, — зовсім не для генерала.

Вожка сальва в морознім півітрі.

Потім — простий дубовий хрест...

**

Біографії ніде нема. Рік народження невідо-
мий (на запитання про свій вік — завжди по-
сміхався і мовчав). Знаю, що скінчив Ромен-
ську Реальну школу й Тифліську Військову
— за рік, чи за два до Великої Війни. Колись
р. 1918 до Києва приїздила мати (про неї зга-
дував в маячнні весь час), але до Генерального
Штабу, де працював син, — не пустив її поле-
вий жандарм при дверях („Іди, іди, старушка,
— нікакого тут твого сина немає”).

Кажуть, що на могилу Отамана ходять учні
Рівенської гімназії. Гімназисти що-року садять
квіти. Що ж? Може це — символ. Може нове
покоління серцем чує в нім Свого.

В. Тютюнник — повний, нескалічений Укра-
їнець в нашій революції.

Хіба його одна — завчасність: і народився —
завчасно і завчасно ж дуже завчасно нас за-
лишив.

чиною, сповіщає про це французького короля Людовика XIV 2). Ще більше помітно це після розриву Івана Мазепи з Москвою. Стара традиція, яка зберігалася ще в кінці XVIII ст. і втілена була в славнозвісній „Промові Мазепи” року 1708”, поданий в „Історії Русів”, згадує про міжнародню гарантію незалежності Української Держави. 3).

Та мабуть найсильніше та найяскравіше ідея міжнароднього характеру української проблеми виявилася в діяльності екзильного гетьмана Пилипа Орлика (1710 - 1742), зокрема в його численних писаннях — маніфестах, меморіялах, трактатах, листах, тощо. Ці документи, здебільшого опубліковані за останні 35 років у працях визначних українських істориків — Проф. Іллі Борщака⁴) і нині покійного проф. Бориса Крупницького, мають величезне значення для історії української політики, а головне — політичної думки першої половини XVIII століття. Свого часу у „Віснику” був поданий трактат П. Орлика „Вивід прав України”, що його вперше опублікував проф. Борщак⁶). Тепер подано тут близько споріднений з тим трактатом Маніфест Гетьмана П. Орлика до європейських урядів р. 1712.

Маніфест 4 квітня р. 1712 був складений Орликом у зв'язку з українсько-турецькими переговорами, які тоді провадилися в Константинополі. 7). Для боротьби з Москвою екзильний український уряд мусів шукати підтримки й допомоги з боку інших держав, ворожих Москві, передусім Швеції, Криму й Туреччини. З першими двома Україна була вже зв'язана союзними договорами. Але найбільше тоді могла допомогти Україні Туреччина, яка щойно завдала Росії великої поразки (коло р. Прута) й, на підставі преліминарної Прутської угоди 12. липня 1711 р., домогалася від неї звільнення цілої української території й взагалі невтручання в українські справи. Оскільки Росія зволікала з виконанням Прутської угоди, зокрема щодо України, турецький уряд готувався до нової війни і, в зв'язку з тим, почав переговори з Орликом.

В грудні р. 1711 приїхала до Царгороду українська делегація, в складі Дмитра Горленка, полковника Прилуцького, Кліма Довгополого, генерального судді, Івана Максимовича, гене-

рального писаря, Григорія Герцика, генерального осаула, й Костя Гордієнка, кошового отамана Запоріжжя. Підчас переговорів, делегація вимагала від Туреччини визнання України обох боків Дніпра з цілим Запорозьким військом і з усім українським народом, як незалежної від усякого зовнішнього втручання країни („Ukraina ab utraque parte Borysthenis cum exercitue Zaporozoviensi genteque Parvae Rossiae perpetuo sit ab omni extra dominatione libera”) Ніхто не сміє претендувати на панування над Україною, як васальною країною, або вимагати від неї щорічної данини. Українська Православна Церква має залишатися непорушною під зверхністю Царгородського патріярха. Туреччина не повинна втручатися у внутрішні справи України й визнає всі її свободи, закони, привілеї й кордони. Забезпечуються всі привілеї війська запорожського Низового. Українським купцям дозволяється вільний торг у межах Отоманської імперії. Український народ і запорожське військо залишаються й надалі під протекцією шведського короля і в союзі вічної дружби з Кримським ханом.

Українсько-турецькі переговори були вже на добрій дорозі, коли в Царгороді сталася зміна турецького уряду. Новий уряд бажав згоди із Росією, яка в міжчасі почала виконувати деякі постанови Прутського миру. Це відбулося й на справі українсько-турецького союзу. Українська делегація змушена була піти на поступки й 5. березня (ст. ст.) р. 1712 виданий був султанський привілей, який визнавав гетьмана Орлика лише на Правобережну Україну (за винятком Київ та його околиці) й на Січ. Ця Україна мала державні права під протекторатом Отоманської імперії. Орлик та його наступники зберігали всю повноту влади над правобережними козацькими полками й запорожцями, без права апеляції їх підданих до султана. Після смерти Орлика козацтво й цілий український народ мали вічне право вільного вибору гетьмана. Ніхто в Отоманській імперії не мав права втручатися в свободи й закони українські. Україна не мала платити щорічну данину султанові, лише повинна була давати допоміжне військо проти ворогів Туреччини.

Даремно Орлик намагався переконати турецький уряд, що треба звільнити від московської влади також Лівобережну Україну й Київ, дово-

дючи зокрема, що Україна не може існувати без Києва, як і Київ без України. 5. квітня 1712 р. Туреччина підписала з Росією мирний договір, зрікаючися всіх своїх претензій на Лівобережну Україну й Київ.

Ще не знаючи про те, Орлик склав свій Маніфест до європейських урядів, датований 4. квітня 1712 року. Метою його було заманіфестувати перед іншими державами (маємо відомості, що маніфест був надісланий, зокрема, урядам Франції, Англії й Голяндії) історичні права України на державну незалежність, спираючися також на щойно укладений договір з Туреччиною й вияснюючи, що українсько-турецький союз не загрожує інтересам інших, а передусім християнських країн.

Маніфест був написаний латинською мовою, якою досконало володів Орлик, вихованець Київської Академії. Тогочасний французький переклад його знайшов проф. Борщак в Архіві Французького Міністерства закордонних справ і опублікував його в українському перекладі, з цінним коментарем, як додаток до розвідки „Orlikiana” („Хліборобська Україна”, кн. IV, рік 1922 - 23, збірник VII і VIII, Відень, 1922, ст. 365 - 367. Сам маніфест був надрукований перед тим в газеті „Українська справа”, 1922 ч. 6, у статті І. Борщака, присвяченій С. П. Шелухині).

ПРИМІТКИ:

1) „Архив Юго - Западной России”, часть III, том VI, Київ, ст. 362 - в69, Див. „Вісник”, 1954, ч. 2 - 3

2) „The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U. S.”, Vol. III (7) 1953 р. р. 513 - 514.

3) „Історія Русів”, Нью Йорк, 1956, ст.274 -275.

4) І. Борщак, „Orlikiana”, („Хліборобська Україна”, кн. IV, Відень, 1923); його-ж Гетьман Пилип Орлик і Франція („Записки Наукового Товариства ім. Шевченка”, т. 134 - 135, Львів, 1924); його-ж, Великий Мазепинець Григор Орлик (Львів, 1932), його-ж, Hryhor Orlyk, Frances Cossack general, Toronto, 1956 та інші публікації.

5) Б. Крупницький, Гетьман Пилип Орлик (1672 - 1742). Огляд його політичної діяльності („Праці Українського Наукового Інституту”, том 42; Варшава, 1938), та інші публікації.

6) І. Борщак, Вивід Прав України („Стара Україна”, Львіві, 1925, I - II). Див. „Вісник” 1954, ч. 5.

МАНІФЕСТ ГЕТЬМАНА ОРЛИКА ДО УРЯДІВ

Во ім'я Отця й Сина, й Св. Духа. Володарі, ревниві до своєї репутації й слави, підтвержені більш, ніж інші люди, взору й осудженню суспільства, тим самим вважають себе відповідальними перед самим суспільством за свої поведження і за свої демарші, хоч з другого боку лише Господу Богу вони здають справу за свої вчинки. В цьому розумінні ми вважали необхідним поінформувати Королів, Князів, Республіки і ін. християнські держави відносно мотивів, які привели мене в Отоманську державу й примусили підняти нині зброю проти Московського царя, не маючи жадного сумніву, що цей демарш не буде зле інтерпретований деякими людьми, навіть тими, хто не знає справедливості нашої справи (la justice de notre cause), або хто попереджений штучними вигадками наших ворогів.

Ми можемо спершу сказати, що ми вважали необхідним піти слідом і прикладам небіжчика, блаженної пам'яті, Козацького Гетьмана Івана Мазепи, великі якості якого, чеснота й побожність християнська відомі всьому християнському світові.

Тому ж ми знаємо, що це природне право визволити себе від пресії і працювати, щоб встановити те, що несправедливість і переможна сила у нас відобрала: всі знають, як ми трактувалися Московською державою.

Всім відомо, що Ясновелиможний Гетьман Богдан Хмельницький, безсмертної пам'яті, добровільно, не будучи ніким примушений, підчинив руський народ і козацьку націю московському цареві (a soumis ruthene et la Nation Cosaquo au Czar Moskovite).

І в урочистім пакті цар Олексій Михайлович підтвердив клятвою охороняти на вічність під своєю протекцією козацьку націю й руський народ. Всі знають, що після смерті Ясновельможного Богдана Хмельницького, блаженної пам'яті, Московська держава порушила ріжними способами закони й вольності Козацької нації, підтвержені в свій час нею самою; московський цар хотів закріпостити в рабство вільний руський *) народ.

Всі знають, що московський цар Петро бажав перетворити вільних козаків в регулярну армію й порушити наші закони й вольності й навіть винищити на віки Запорожську армію. Тоді

*) Себто український,

7) Про ці переговори — див. згадані вище Праці Б. Крупницького й І. Борщака. Відповідні документи опублікував О. Бодянский в „Чтениях Московскаго Общества Истории и древностей российских”, 1847, I.

Ясновельможний Гетьман Іван Мазепа, блаженної пам'яті, щоб захистити права своєї батьківщини, щоб охоронити Запорозьку армію, віддався під протекцію Ясновельможного Шведського Короля. В цій тактиці він пішов слідом за своїм попередником, блаженної пам'яті, Гетьманом Богданом Хмельницьким, який з'єднався з Ясновельможним шведським королем Карлом X, блаженної пам'яті, в згоді і збройним союзі (par une entente et une alliance d'armes) задля визволення своєї батьківщини від польського ярма, під яким стогнав тоді руський народ.

Козацька нація стогне під тиранським ярмом Москви, починаючи від сумної баталії під Полтавою і прагне лише того, щоб добитись своєї волі.

Після смерти гетьмана Мазепа, блаженної пам'яті, в Бендерах, козацька армія, з Божою допомогою і протекцією Ясновельможного шведського короля вибрали мене новим гетьманом, згідно стародавнім законам. Хоча кон'юнктура нині дуже важка, поважна й навіть небезпечна, я згодився прийняти на себе це величезне завдання управляти з допомогою Господа Бога і в громадських інтересах нашої улюбленої батьківщини армією Запорозькою і всією Україною.

Прийняв я також це достоїнство під умовою, що Ясновельможний шведський король загарантує козацькій нації, що він буде домагатись її прав перед Москалями; і в цій меті сей Ясновельможний шведський король оголосив в урочистій грамоті, що він не зависить зброї й не ввійде ні в які перемови з Московою, не рахуючись з інтересами козацької нації.

Однак не амбітність, ні навіть ширість, яку ми маємо до нашої дорогої батьківщини, не могли нас примусити зробити щось противне християнській нації. Султан запевнив нас урочистим договором союзу, який він зробив з нами, договором таким гонорабільним і таким авантажним для християнської нації, що міністри Порти заявили, що вони не знайшли такого прикладу в своїй історії й у своїх реєстрах.

Султан запевнив нас, що він не має ніякого наміру ні завоювати ні приєднати до своєї держави Україну, але возстановити в цій державі (cet Etat) її стару конституцію з власним урядом, щоб зробити бар'єр між Отоманською Державою і володінням московського царя тому, що й їх сусідство було поводом великих і кривавих війн; таким чином, коли ми появляємось зпочатку поруч з Отоманськими військами, не треба по цьому гадати, що ми приєдналися до турків, щоб їм допомогти в завоюваннях християн, але — лише чекаючи моменту, коли зможемо командувати всією козацькою армією, щоби працювати з Божою допомогою на визволення

нашої дорогої батьківщини від ярма, під яким стогне вже стільки років.

Ми не можемо дивитись холоднокровно на біду й нещастя, яким повержена наша дорога нація, на порушення її прав в таких численних випадках; ми не діємо нічого з почуттям помсти, але ми кермуємося лише мотивом справедливості й згідно праву, яке дозволяє кожному захищати свою власну справу і свою власну мету (Selon le droit qui permet a chacun de defendre sa propre cause et son propre bux).

Ми заявляємо тому, всім, що ми невинні в людській крові, яка може пролитися, і щоби однак це показати — що ми не чужі до добрих послуг християнських володарів, в спеціальнім пункті нашого договору з шведським королем сказано, що коли з допомогою Господа Бога Козацька нація поверне свої права, не буде відмовлено в посередництві безсторонніх держав для регуляменту кордонів — і для обміркування інших труднощів, які можуть зустрінутись.

В кінці, який би успіх не мала наша акція, який би не був здобуток зброї, яку ми підняли справедливо, ми матимемо утіху, що працювали навіть з небезпекою нашому життю для слави й величності нашої батьківщини; і тому ми повідомляємо всіх справедливих персон про чистоту наших намірів і про справедливість наших мотивів.

ОРЛИК,

Гетьман Війська Запорозького.
В Демотиці *), 4. квітня 1712 р.

*) коло Адріянополя,

РЕДАКЦІЯ „ВІСНИКА” ВІТАЄ АВТОРІВ І СПІВРОБІТНИКІВ З ПРАЗНИКОМ РІЗДВА ХРИСТОВОВО ТА НОВИМ РОКОМ!

Видавництво „Вісник” здало до друку переглянену автором працю:

Д. ДОНЦОВ

„ПІДСТАВИ НАШОЇ ПОЛІТИКИ”

з вступною статтею автора.

Книжка матиме понад 200 стор. друку і вийде напочатку січня 1957 р.

Ціна в гарній полотняній оправі — \$ 2.50, а за попереднім замовленням до 15 грудня — \$ 2.00. Видавництво просить читачів „Вісника” і громадянство передплатити цю книжку.

Відділи ООЧСУ, Осередки СУМА! Організуйте передплату на книжку Д. Донцова — „Підстави нашої політики”.

В и д а в н и ц т в о

Н. Полонська - Василенко

ДО ІДЕОЛОГІЇ „ІСТОРІЇ РУСІВ“

Поява „Історії Русів“, виданої в Нью Йорку року 1956, є одною з найбільших подій в українській культурі за останні чверть століття, не лише на еміграції, а в цілому українському світі. Можна багато писати й дискутувати про те, як видано цю пам'ятку виняткової історичної ваги, чи треба було видавати її в мові оригіналу, чи — просто фотографічним способом, чи — в перекладі, і чи добрий цей переклад. Ці дискусії можуть тільки підносити інтерес до „Історії Русів“ в її останньому виданні, заохочувати видати її в мові оригіналу, додавши до того видання коментарі, примітки, тощо. Цього заслуговує ця „вічна книга“ Української культури. Безперечним залишається те, що зроблено колосальної ваги діло: українській спільноті дано книгу, яка вже понад сто літ була приступна лише декому з української інтелігенції. Погоджуючись з професором О. П. Оглобліним, редактором нового видання, який пише в передмові, що „Історія Русів“ пережила три народження: перше, коли її було написано, друге — коли стала вона відома в рукопису і третє — коли року 1846 її було видано друком, можна сказати, що тепер пережила вона четверте народження, коли, українською мовою, знов пішла між люди, пішла, головним чином, на „вільні землі“, де скупчилася наша українська еміграція.

Природно, така велика подія, як видання „Історії Русів“ та ще й українською мовою, не може, не повинна пройти непоміченою. Натуральним було сподіватись, що хвальний гимн подяк та заглиблення в історію України, української культури та літератури будуть відповіддю на цю подію. Це було б природно, бо до рук широкого читача-українця дано книгу, яка протягом перших 25 років її життя переписувалась, як свята „книга битія“ українського народу, була настільною книгою для кожного українського діяча-патріота, впливала на формування ідеології кращих синів України, до Шевченка включно. Не даром видатний український вчений, проф. О. Бодяньський, який сприяв появі багатьох пам'яток української культури, вважав за головну свою заслугу — видання „Історії Русів“, і був свідомий тої великої небезпеки, яка чекає на нього за це видання. В часи найбільшого пригноблення, нищення всього, що зв'язано з національною гідністю українського народу, автор (а може автори) наважился сказати про цю саму гідність, показати вищість цього народу в порівнянні з московським, наважившись подати такі жахливі картини утисків, облуд, тортурів, руйнування, які зазнав він від Москви, про що ніхто до того, ні після того не сказав переконливіше. Взяти хоч би руйнацію Батурина, діяльність Міністерства Правління, або придушення повстання північкерів. Зараз, після того як минули століття, огортає жах, коли читаєш про трагічне нищення українського народу! Але не можна забувати, що якби не відзначали наші дослідники дату написання „Історії Русів“ — (чи то кінець XVІІІ ст., чи перші два десятки ІХ ст.), написано її в добу, коли одна за одною падали українські установи, українські звичаї, сама назва України. Тому

автор її, не маючи змоги писати відверто про руйну України Москвою, змушений маскувати виклад і заховати своє ім'я. Сучасники і їх ближчі нащадки, люди ХІХ і початку ХХ ст., які пережили всі форми національного переслідування, читали з повним зрозумінням всі маскування і ніколи не брали серйозно тверджень про м'які серця Петра І чи Анни, не вірили, що український народ проливав сльози, коли почув про смерть царя Олексія. Ліпше вийшло з маскуванням авторства: десятикі талановитіших дослідників не можуть знайти його.

Проте, сталася дивне, несподіване і незрозуміле для людей старшого віку явище. Частина української еміграції не зрозуміла „Історії Русів“, яка була такою ясною для її батьків і дідів. Вона не в стані відрізнити „маскування“ від суті, не може збагнути ідеології цієї книги. Життя в вільних країнах позбавило її „мудрости змія“, на яку розраховував автор „Історії Русів“, і це нагадує того читача, який з байок Лафонтена або Глібова виніс би був тверде переконання, що і осел, і баран, і вовк розмовляли людською мовою, а в доведення своєї расії покликувався б на ретельно виписані рядки та сторінки. Так само переконливе уявляв би собі Енея „моторним козаком“, а Геру — українською сотниковою, чи полковниковою. Бо ж-так написано самим Котляревським! Звичайно, таке примітивне сприймання літературних творів явище само по собі сумне, бо свідчить за низький рівень культурної читача, але ще сумніше, коли під таким кутом зору пишуть рецензії люди, що не уявляють значення твору, характеру доби, і ці рецензії друкуються. Не всі читали „Історію Русів“, а ті, що прочитають таку рецензію, не читавши самої книги, винесуть тільки шкідливе вражіння. Замість того, щоб допомогти зрозуміти велике історичне значення книги, яка протягом понад 100 років була найбільшим скарбом українського народу, яку Д. Дорошенко називав „одним із факторів національного відродження“ 3), і ставив поруч з „Кобзарем“ Шевченка 4), поверховні рецензенти, які самі не розуміють її, перекреслюють саме національне відродження України, руйнують історичний ґрунт, його вікову тяглість.

В чому лежить причина такого незрозумілого явища? В значній мірі в тому, що рецензенти не розуміють характеру цієї книги. В „Історії Русів“ в другій половині ХХ століття шукають звичайної історії України й обурюються на історичні помилки, переплутані імена, анахронізми подій. Між тим це — давно вже перейдений етап в історії цієї книги. Від буквального розуміння дослідники давно вже відмовилися. Це не є історія, це є складніший твір, характер якого одні розуміли, як „політичний памфлет“ 5), як „публіцистичний твір“, або — „політичний трактат“ 6). Автор не ставив за мету викладати історичні події; він на підставі історичного матеріалу **творив** сам свій трактат, користуючись тими або іншими моментами історії, щоб довести свою думку, показати як **повинно** було бути, а чого не повинно бути. З історичного матеріалу він, за висловом

проф. І. Борщака, творив легенду 7). І ця легенда мала непереможний чар на покоління українського народу, мала „свою суггестивну силу в українській державницькій ідеології, як жаден аналогічний твір”, 8). Тяжко дійсно знайти на протязі століття твір так просякнутий ідеєю українського націоналізму, ідеєю самостійности прикриту т. зв. „автономізмом”, такою ненавистю до тиранії взагалі, а московської зокрема, як „Історія Русів”. Так розуміли цю книгу десятки, сотні авторів, які досліджували її, ті українці-читачі, що користали з неї, ті автори, що засекретили свої імена, ті російські урядовці, що запізно збагнули, яку книгу надрукував О. Бодяньський, і марно намагалися знищити її, покаравши самого видавця (його позбавили катедри). Змінялися гіпотези про те, хто був автором, про дату написання її, про характер твору — залишалася незмінним, безсумнівним ідеологія книги. Її то і взялися рецензенти у „вільному світі” заплямувати.

Одним з перших, що почав заперечувати український патріотизм автора „Історії Русів” та вважав предтечу політичного москвофільства, був Роман Млиновецький 9). Тепер, коли книга з'явилася в українському перекладі й відкрилася можливість більш ширити її в українському суспільстві з'явилося кілька рецензій, автори яких стоять на ґрунті п. Млиновецького, намагаючись довести, що книга, яка виховувала покоління свідомих українських діячів і патріотів, була шкідливою книгою 10).

Тут в цій статті хочемо висвітлити деякі особливості „Історії Русів” та показати, в чому полягає її значення для історії України.

ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ Й ЙОГО КУЛЬТУРА

Перше, кардинальне питання ідеології „Історії Русів” — питання про народ, історію якого подає вона. Вже в передмові і далі автор підкреслює, що Русь була і мусить залишитися назвою українського народу: „Словянська земля від Дунаю до Двіни, від Чорного моря до рік Стиру, Случі, Березини та Дінця й Сіви дістала назву „Русь”, а народ, що на ній мешкає названо русами та руснаками”. Ця земля поділилася на Червону, або Червону Русь і на Білу Русь. Тут були князівства: Галицьке, Переяславське, Чернігівське, Деревлянське і Велике Князівство Київське. (стор. 9). Князів називає він „руськими”, це є законна історична назва українського народу. Лише в 1161 р. стався новий розподіл слов'янської землі: з занепадом Київського князівства підноситься Галицьке а також Володимирське над Кляземою, а „нарешті Московське, по місту Москви, (ст. 21). Року 1547, об'єднавши багато руських князівств, князівство Московське переіменувало себе на царство московське; з переіменуванням царства московського на Російське..., яке „на відміну від Червоної і Білої Русі звалось Великою Росією, ті ж обидві Русі вкупі названо тоді Малою Росією”. Цим стислим викладом відмежовує автор історію України, цієї правдивої Русі, від Московщини. Цим пояснюється і переконання автора, що називати історичну Русь Україною немає

рації й він завжди користується з назви „Мала Росія”, або „Малоросію”. (ст. 2, 4).

Поясненням до цього може служити, що в першій половині XIX ст., коли українські історики, як М. Маркевич, Д. Балтши-Каменський назвали свої праці „Історія Малоросії” та „Історія Малой Росії”, і порівнюючи з ними „Історія Руссов” була значним кроком уперед, бо автор її закріплював за українським його стародавню назву „русів” і доводив право користатися і далі цією назвою.

Яку ж характеристику дає автор народові руському? Вже на перших кроках свого історичного життя він відзначався високою культурою. Нестор - літописець та його наступники і попередники (!) які писали історію (літописи) були всі „академіки або члени тої головної школи, яку в слов'янах завів у місті Києві Кирило, філософ грецький”. Користалися вони з стародавньої багатой бібліотеки, що в Києві була зібрана, але підчас навали варварів і руїни загинула” (ст.7). За Ярослава засновано в Києві головну школу богослов'я та інших красних наук з багатою із Греції виписаною бібліотекою (11); ці школи крилися по „монастирях та підземних житлах аж до днів руського обраного князя або гетьмана Сагайдачного, митрополита київського Петра Могилы, що стародавню Академію Київську поновили” (7, 68). Згадуючи страшну пожежу київського Печерського монастиря 1708 року, автор оповідав, що тоді ж загинула „численна і найдавніша бібліотека, зібрана й збагачена великим князем київським Ярославом... В ній зберігалось великі тисячі книг рукописних і всіляких дорогоцінних манускриптів, писаних різними мовами..., а особливо всі записки і документи що до історії правління слов'янських племен та царств і до їх законів та устроїв стосувалися”.

Очевидно, цього не можна розуміти так, що була Академія в сучасному розумінні, з президентом, секціями, д. членами. Під цією Академією автор розумів таку ж Академію, яку розумів М. Грушевський, коли писав, що перша Академія була при Ярославі 11), цеб то групу високо культурних, освічених людей, які провадили наукову працю, а власно такими працями були і „Слово о благодати” митрополита Іларіона, і „Руська Правда”, і Літописи, і спорудження храмів, що кожен з себе являв музей мистецтва. Щоб оцінити всю важливість слів „Історії Русів”, не зважаючи на наявний анахронізм (Сагайдачний розам з митрополитом Петром Могилою), треба згадати ту тенденцію, яка панувала в історіографії і суспільстві: княжі часи були добою „варварства” і культуру принесли з собою тільки варяги. Цю тенденцію розбиває „Історія Русів” і твердить про високий стан науки за часи до-варязькі. До речі — варяги випадають цілком з концепції „Історії Русів” і це було вже величезним кроком уперед. Висока культура Київської Русі, яку згадує автор не раз, виступає як блискуча антитеза між високо-культурною Україною та Московією. За своєю методою, найцікавіші думки свої автор вкладає до уст якогось персонажа, з яким він ніби не солідаризується — зрозумілий засіб маскування. В даному випадку таким промовцем є хан Менглі-Гірей.

В Москві, казав ніби то хан, „сливе всі урядники й народ неписьменні” (182). Протягом цілого оповідання подаються приклади вищости українського народу в культурі перед московським. Обмірковуючи промову Мазепи перед переходом його до шведів старшина погоджується між собою в одному: „потрібна зміна їх стану і нестерпна є зневага у землі своїй від народу, нічим од них не кращого, але нахабного й готового на всякі кривди, грабунки та дошкульні нагани” (276).

УКРАЇНА ЗА ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ

Надзвичайно цікава трактовка „Історії Русів” Литовсько - руської доби. Автор підкреслює не завоювання литовцями українських земель, але добровільну злуку: Після татарської навали „найвизначніші роди з небагатьма князівськими фаміліями відійшли в сусіднє князівство Литовське”, там споріднилися з пануючими та вельможними родами” і під впливом їх Гедимин вигнав татар і поновив правління руське під начальством обраних од народу осіб”; намісниками князів литовських теж були особи руської породи”. Права і обичаї руські підтвердив Гедимин не лише для Русі, а також і для Литви. Доказом того служать Литовські Статути, а також документи, що переховуються в архівах та в приватних осіб, писані руською мовою. (12-13). З тих трактатів, пактів і привілеїв видно, що з'єдналися Литва з Русю як вільні і свободні (12, 13).

Ще цікавіша трактовка пізніших часів. Після з'єднання Литви з Польщею року 1386 „Малоросія під давньою назвою Русі, з'єдналася тоді разом з Литвою в королівство Польське на трактатах і угодах, що рівномірно всім трьом народам служили і що в них між широким засад головно полягала в сих пропам'ятних словах: „Приймаємо і з'єднуємо, яко рівних до рівних і вільних до вільних”. Туєю постанову час від часу кожний король при коронації потверджував під назвою **Пакта Конвента**”. На підставі того наставлено трьох гетьманів, з правом намісників королівських, для кожної з трьох частин: Польського, Литовського і Руського! Гетьмани, всі урядовці міські та сільські обиралися серед лицарства і затверджувалися королем та Сенатом, „а Сенат складався з осіб, обраних Сеймом, або загальним зібранням депутатів, яких вислалі всі три класи народу: шляхетство, духовенство і поспільство”.

„Шляхетство „за прикладом усіх народів та держав” складалося з заслужених і визначних у землі родів, і завше воно в Русі іменувалося лицарством, що обіймало собою боярів, які походили з князівських фамілій, урядників по виборах і простих воїнів, званих козаками з породи, які, видаючи з себе всі чини виборами і їх по доконанню урядів вертаючи в попереднє звання, творили один лицарський стан, споконвіку тако самим статутівним правом затверджений, і вони мали вічною власністю своєю одні землі з угіддями, а поспільством володіли по правах і в рангах, і повинність посполитих була встановлена правами.” Влада тих, що мали її над посполитими, мала характер „батьківський”, бо йшла од стародавніх патрицій, себто батьків народних. (ст.14 - 15).

„Духовенство, виходячи з лицарства по обранню гідних, відокремлювалося тільки на службу Богу, а по земству мало одно з ним право”.

Поспільство поділялося на міських мешканців, купців та міщан, та сільських-вільних мирян та підданців боярів і урядників. Всі вони підлягали своїм магістратам і ратушам, і судилися за правами магдебурськими. „Релігія руська (грецького сповідання) зрівняна з римською католицькою на однакові права і привілеї, як „вільна і спільниця” і це затверджено привілеями королівськими і соймовими конституціями”.

Інше становище було в Галичині, яку без договорів приєднано до Польщі, але згодом Казимир зрівняв шляхетство і народ галицький з польським, а релігію православну з католицькою. (16-17).

По злуці України з Польщею першими гетьманами були „нащадки природних князів руських, Світольдів, Ольговичів або Олельковичів і Острозьких.” Всі ці гетьмани вславилися своїми бойовими успіхами і завжди королі високо шанували їх. Права руського народу підтверджували всі королі польські. ст. 20 - 22).

На цьому комплексі варто зупинитися докладніше. Немає сенсу говорити про фактичні помилки анахронізм, вигаданих діячів то що. Справа не в тому про кого пише автор „Історії Русів”, справа в тому як він подає історію цієї доби, як він уявляє собі нормальні умови життя двох сусідніх народів. 1) Автор послідовно проводить ідею, що ніхто не підкоряв силою Русь, вона сама добровільно як „вільна з вільним, рівна з рівним” вступила в сполуку з Литвою та Польщею. 2) Сполука з Польщею була сполука трьох держав на рівних правах. 3) Червоною ниткою проходить „рівність” народу руського з литовським та польським широка автономія, пошана до старих князівських родів руських і виборність всіх, хто правив народом, з гетьмана починаючи. Ці права гарантовані були правами і привілеями і стверджували їх всі королі. Таким уявляв автор „Історії Русів” історію України за литовсько-польської доби до XVI ст. і в цьому образі наочно показав він, яким мала бути сполука України з Московією, на яких засадах пошани рівноправ'я можливе з'єднання двох народів; до того автор підкреслює, що Польща вміла шанувати православну релігію. Це оповідання надзвичайно показове й знаменне в добу, коли „єдиновірні” царі нищили останні ознаки автономізма, прав національних, звичаїв, автор „Історії Русів” спокійно, епічно розповідав про національні права „людини громадянина”, про виборність правління, по національну гідність, яку шанувала чужа влада.

КОЗАЦТВО

Після смерті останнього князя руського, Семена Олельковича, обрано „од лицарства першого гетьмана руського Пренцлава Лянцкоронського, з родини сенаторської, зятя князя Острозького і свояка короля Олександра”. Він, а також його наступники гетьмани князь Дмитро Вишневецький та князь Бужинський вславилися своїми перемогами над татарами та турками. Дальші гетьмани Венжик Хмельницький та Михайло Вишневецький

продовжували їх справу: між війнами упорядковували козацький лад, засновували полки і зміцнювали відношення з Польщею (ст. 24 - 33).

Дуже цікаве оповідання про гетьмана князя Михайла Вишневецького. Року 1659, з наказу короля Жигимунта Августа ходив він з козаками на оборону від турків та татар Астрахані, на підмогу московським військам. Це перший випадок, коли автор „Історії Русів” ставить один проти одного українців та москалів, і цікаво як подає він цю зустріч. Вся слава перемоги належала Вишневецькому та козакам, та й московські війська весь час виконували його накази. Не зважаючи на те він віддав москалям більшу частину здобичі, що знайшов в таборі ворогів. Так — при першому стикі з москалями гетьман український виявив свою вищість і великодушність. (ст.33-35)

Ця великодушність гетьмана сподобалася не всім козакам: частина їх переважно запорожці, незадоволені з гетьмана, подалися до дому. Проходячи Доном, зупинилися там і заснували місто, яке назвали в пам'ять своєї батьківщини, Черкас, Новочеркаськ: так ця столиця донських козаків завдячує своє заснування українським козакам. (ст. 5).

Автор уникає зупинятися на невдачах козацьких військ, він обходить тяжкі поразки, як напр. поразку і ганебну страту Дмитра Вишневецького, він залишив його в аврелі переможця. Оповідаючи про поразку і смерть гетьмана Свірговського він докладно оповідає про помсту за загинулих гетьмана Богдана, (ст. 36 - 40).

Цікава інтерпретація драматичної історії Підкови. За оповіданням автора „Історії Русів” він загинув через зраду волоських вельмож, які забили його. (44 - 45). Проте докладно оповідає він про месника по ньому, гетьмана Шаха. Він пішов на Валахію, і жорстоко розправився з вбійниками гетьмана Підкови. Тоді султан турецький зажадав відшкодування від короля польського. Той, як конституційний монарх, передав справу гетьмана Шаха під суд „і насланим до військового Малоросійського Трибуналу універсалом звелів старшині генеральній і всьому військовій судити гетьмана”. Цікавий вирок цього суду: усунений від гетьманства і засуджений на довічне ув'язнення в монастир Канівський, де з волі його посвячено у ченці, і скінчив життя своє спокійно в чернецтві. (46). Ми маємо дві картини: жорстоку страту гетьмана Підкови з наказу короля на майдані Львова, і легенду, створену „Історією Русів”: глибока пошана короля до українських прав і вирок неіснуючого Малоросійського трибуналу.

Цією ідилічною картиною ставлення короля польського до козаків закінчується доба формування козацтва та його славних походів, які боронили не лише Україну, а також Польщу від турків та татар і розносили славу козацьку.

Припускаючи анахронізми, „Історія Русів” подає організацію козацтва в XV-XVI ст.; спочатку козаки обирали старшину й організували полки тільки підчас походів, але гетьман Ружинський завів постійні полки та сотні; обрана старшина зберігала звання до смерті (25-26). Король Стефан Баторій тільки розпоряджався упорядкуванням та комплектуванням полків (30). Він спорудив столицю гетьманську в Батурині; там містився і Малоро-

сійський Трибунал з 7 департаментів. Він збільшив число генеральної старшини й поділив її на три класи: бунчужових, військових та значкових товаришів, зазначивши їх функції. Всіх товаришів призначав гетьман універсалами; служили вони безкоштовно, але в нагороду за службу діставали села та хутори.

Цікава картина церковних відносин за Стефана Баторія: король цей „вселив у всі народи королівства свого дух єдності і братерської згоди. Не чути було між ними ніяких суперек, що умні народні часто бентежать, ні про породи, ні про привілеї, а тим паче про релігії. Саме навіть духовенство... подобилося тоді агнцям непорочним золотого віку, або пастирства Адамового, і що за все найкраще, то була згода чиста обох головних релігій, римської та руської. Коли відлучався на довго єпископ римський, то доручав пастви або правління своєї єпархії єпископові руському; коли ж навпаки, відлучався єпископ руський, то також доручав єпархію свою в правління римському єпископові, і все було в них у послуху і любові, впрост християнській”. (ст.43).

Цей комплекс надзвичайно важливий і цікавий. Годі шукати в ньому точности історичних подій, дат, дієвих осіб. Автор дає в ньому картину створену на ґрунті почасти дійсності XVІІІ ст. почасти Монтеस्कьє та інших творців державного права. Він пише не історію, не характеристику реальних співвідношень між окремими народами, які з'єдналися з Польщею, а утопію, картину того „золотого віку”, як називає її сам (ст. 4), який й мусів бути, якби народи шанували один одного. Ідеальні взаємовідносини між представниками католицької і православної церкви завершують цю картину. Автор не був противником католицизму, навпаки, він малює зворушливу картину мирних взаємовідношень, заснованих на правдивій християнській любові. Мета цієї картини довести, що навіть в XVI століт., Україна мала свої привілеї, права, державні установи, точно розроблений порядок адміністрації: все те, що було знищене в XVІІІ ст.

УНІЯ. ПОВСТАННЯ КОЗАЦЬКІ

Ідилічна картина України змінюється. За гетьмана Федора Косинського, „природного шляхтича польського” почалася та znana епоха страхіття й вигублення для обох народів, польського і руського, епоха... яка струснувши Польщу, аж до основ і захитуючи її упродовж більше як сто років, скинула, врешті в безодню мізерноти, а народові руському, давши випити повний келих лиха, що його за днів Нерона та Калігули не всі християни скуштували, перетворила його на інший вид і стан”. Перший крок до цього стався через церковну унію. Автор ставить різко негативно до неї, але не тому, що його турбують релігійні питання. Він високо шанує релігію і історичні традиції свого народу. Але питання унії сприймає він з погляду цілості й єдності народу та держави. Він вважає, що унія внесла розклад в польсько-руські відношення, і, підтримана польським урядом, стала знаряддям польонізації з одного боку і приниження руського народу на ступінь „хлопської нації”. Створений ним гетьман Федір Косинський, що дуже мало мав спільного з реальним Христофором Косинським, вступає у нього

на захист православ'я. В подані до короля доносив він, яко намісник королівський та міністер правління, що „зміна у вірі й обичаях народніх, в Бересті запроваджувана духовенством без згоди народньої, є притичина, вельми небезпечна і до здійснення затяжка, що узгіднитт уми людські і совість кожного є справа не людська, а Божа”. Він попереджав, що не певний, що вдасться йому вдержати народ в сліпому послухові духовенству. До Берестейського собору звертався він з поданням, в якому теж писав, що зібране там духовенство не мало права без повноважень народу вносити зміни в релігії. В відповідь його було покликано на Берестейські збори, але коли він прибув — заарештовано й замуровано в одному кляшторі в стовп кам'яний, і заморено голодом. Козаки, довідавшись про його ув'язнення, рушили до Берестя, щоб визволити гетьмана, під П'яткою польські війська розбили шцент — але Косинського вже не було в живих.

Цим нереальним оповіданням розпочав автор „Історії Русів” добу невпинної боротьби польського уряду з українським народом, боротьби цілком реальної, хоч і проходила вона не так, як подає автор. Ставлення польського різко змінилось; по Україні розставлено було польські війська. Коли козаки звернулися до короля Жигмунта III з проханням затвердити обраного гетьмана Наливайка, вони покликувалися на старі права й привілеї королів, нагадуючи, що добровільно злучилися з Польщею й Україна не була ніколи завойована. Але король передав справу на розгляд Сенатові, а тим часом на Україну прийшли польські війська для „карн бунтовщиків”. Після блискучих перемог козаків король Жигмонт припинив січу і поновив старі привілеї і трактати, а всім, що брали участь в боях оголосив амністію. Військо було розпущено. Проте, коли наступного року гетьман Наливайко з старшиною приїхали до Варшави на вальний сойм, то негайно всіх було заарештовано й спалено в мідяному бику. (ст. 52 - 58).

Після підступної страти Наливайка в Україні почалася сваволя польської адміністрації. Між поляками та українцями росте прірва; поляки ставляться до них звисока, як до хлопів, до віри їх — як до схизматичької. Малодушні починають відступати від своєї нації; рангове шляхетство перекидається до поляків, молодь — тікає на Запоріжжя. В війську почався занепад (59 - 603).

Ясним промінням серед темних хмар було гетьманування Петра Сагайдачного, обраного гетьманом на Запоріжжі. Славними перемогами над татарами і турками він підніс престиж козацького війська і примусив короля рахуватися з ним. Не обмежуючись війнами, він дбав за внутрішнє життя України й поновив (!) у Києві стародавню Київську Академію (63-68).

Зі смертю Сагайдачного поновилася боротьба між польським урядом та козацтвом. Гетьман Тарас Трищило на деякий час вигнав поляків з Києва, але при гетьмані Перевязці знов прийшли польські війська. Перемоги чергувалися з поразками; жорстоко страчено гетьмана Павлюгу, замордовано підступно захопленого гетьмана Остриницю. Гинула з цими гетьманами й старшина. Україна заливалася козацькою кров'ю. Не було вже згадки про

права українського народу. (ст. 69 - 82).

Так цими, правда, не реальними, але імпресіоністичними оповіданнями підготовляє „Історія Русів” читача до кінечного зі всіх сторін народнього повстання доби Хмельниччини.

Цей розділ може найбільш далекий, порівнюючи з іншими, від історичної правди; тут найбільш виступає „історична легенда”, яка має за мету зробити на читача певне вражіння, довести неможливість далі терпіти ставлення Польщі. Перше місце в цьому оповіданні відведено питанню унії. Яка може бути причина перекручування дійсних фактів, які не могли не бути відомими, хоч би не всі, а в більшій частині, в усякому разі — цілком свідоме ставлення автора до цього питання. Цих причин могло бути кілька. Перш за все — не можна забувати, що в другій половині XVIII стол. взаємовідносини між православними та греко-католиками знов дуже загострилися. Причиною того були криваві події Гайдамаччини в Правобережній Україні, і зокрема Коліївщини 1768 року. Гайдамаччина вибухнула як протест проти поновлення панської влади в Правобережній Україні заміст свобод, обіцяних сенатом, 1711-1712 роках на 10, 15, 20 років. З другого боку повстання викликали заходи польського панства знищити православ'я. Рух повстанців позначився жорстоким нищенням католицьких та уніятських церков, монастирів та духовенства — як пише історик католик І. Холмський (12).

Ці настрої ворожості до унії, що були властиві деяким колам українського суспільства, для автора „Історії Русів”, підсилювалися тим, що до гуртку новгород-сіверської інтелігенції, з якого, очевидно, вийшов автор „Історії Русів”, належав архимандрит Мельхиседек Значко-Яворський, що підчас Коліївщини був ігуменом Мотронинського монастиря, і відіграв велику роль в підготовці повстання. В добу творення „Історії Русів” він був архимандритом Глухівського Петропавлівського монастиря, й членом Новгородсіверської духовної дикастерії. Цілком природньо припустити його безпосереднє знайомство з членами Новгородсіверського гуртка, а в такому випадку він міг принести з собою активну ворожість до унії. 13) До цього можна додати ще один фактор. Найбільшу ворожість до унії приносило православне духовенство. Не можна забувати, що „Історія Русів” вийшла під фірмою архієпископа Юрія Кониського. Тому природним було наслідування в книзі ідеології православного духовенства.

Головним в „Історії Русів” є те, що автор її, носій державницької ідеології, підходить до питання унії не з церковної богословської точки погляду. Його не цікавить походження розділення церков, ні підстави для об'єднання їх. Він бере питання церковної унії тільки з погляду державницького: що дала вона Україні, як державі, українському народові. В унії автор „Історії Русів” бачив вияв антиукраїнської політики польського уряду. Устами Наливайка каже він „Щож до Унії, то поводити себе спокійно, слухаючи своєї совісті” (ст.54), стверджуючи тим, що не релігійний бік справи цікавить його. В ставленні до Унії наслідував він приклад Богдана Хмельницького та інших діячів Хмельниччини, які вороже став-

Микола Чировський

РОБІТНИЧЕ ПИТАННЯ В ЗДА

Господарське положення американського робітника є куди краще, як в будь-якій іншій країні. А вже робітництво Советського союзу може дуже пазадрити американському робочому в капіталістичній ЗДА, де тому робочому не бракує, загально беручи, ні харчів, ні одіння, ні хати. А то в більшості робітники в ЗДА можуть похвалитися високим життєвим стандартом і відносним комфортом навіть у своїх буднях. Та це не завжди так було в Америці, хоча американський робітник все ж таки і в минулому був таки куди краще ситуований, як в європейських країнах і тим тільки ж можна пояснити величезний приплив імігрантських елементів зі всіх кутків земної кулі до американських колоній і ЗДА впродовж їхньої цілої історії.

Тринадцять американських колоній, як і ЗДА, в початках світової політичної незалежності, були перебрали традицію меркантилістичної економічної політики від Англії, яка по своїй суті була дуже неприхильною для світу праці. Меркантильна Англія бажала збагатитися через експорт промислових продуктів до колоній

лення до Унії не поширювали на католицьку церкву. Цей бік політики Хмельницького характеризував В. Липинський 14). Можна нагадати слова автора „Історії Русів” про ставлення до католицької церкви з апокрифічного „послання” уніятського духовенства після Берестейського Собору. Римська Католицька Церква називається там „древньою Апостольською, з якою наша релігія і була через многівіки в повному єднанні і згоді...”. А далі про Католицьку Церкву: „всі Апостоли, і найвищий з них Петро Святий, живіт свій за неї положили, а переємець його Святий Папа, нині із славою володіє, його же шанують всі царі і володарі земні”. (ст.51).

Треба сказати, що у такому ставленні до Унії автор „Історії Русів” не був винятком. Німецький історик И. Х. Енгель, вплив якого на „Історію Русів” доведений, писав в своїй „Історії України”, що вийшла в 1796 р. про Унію так: „Тоді було вкинуто яблуко роздору, що впродовж довгого часу в своїх кривавих наслідках привів польську державу до її загибну прискороною ходюю”. 15). Можливий також вплив сучасних подій: польонофільської політики Олександра I, й небезпека для Правобережної України бути повернутою Польщі після Віденського конгресу. 16).

(Закінчення в наступному числі.)

і чужих країн. Розуміється, що експорт можна було збільшити тільки при доволі низьких цінах виробничих дібр, а ціни залежні були від витрат і коштів виробництва. При тому мануфактурне виробництво в Англії перш за все спиралося на найманій праці робітника і тому цей робітник і його заробіток представляли собою найважливішу позицію серед продукційних витрат. Машина ще не відогравала визначної ролі у виробництві і тому на кошти капіталових улаштувань і обстановок не зверталось багато уваги. Одиноким засобом вдержання низьких цін, або і їхньої обнижки були тоді тільки низькі заробітні платні. І правління тут вповні піддержувало підприємця, дозволяючи йому витискати останні сили з робітника, а рівночасно з законом і поліційними методами заборонюючи робітництву організуватися, домогатися кращої платні і коротших годин праці, або старатися про поліпшення фабричних умовин через кращі улаштування, безпечніші для життя і здоров'я робітників. Будь-які організовані намагання робочих поліпшити свою долю, були осуджувані судами як конспірація і карані в'язницею та гривнами. Тому саме правну атмосферу перебрали перші американці від Англії, відносно робітничої проблеми і вони продовжували цю меркантилістичну політику ще де який час.

Зміна прийшла в половині дев'ятнадцятого сторіччя. Але вона була більше теоретичного й філософічного значення, без суттєвої поправи економічно-соціального й правного становища робітників в ЗДА, бо в час політичного закріплення молоді країни було закинуто тут меркантильні кличі, а видвигнено принципи господарського індивідуалізму скрайнього леза-феру. За американським загальним правом робітник був визнаний цілковито вільним, але тільки на індивідуальній базі. Коли організації робітників, т. з. унії, зараховано між монополії, що своїми організованими методами шкодять вільній торгівлі й свобідному економічному розвиткові. Урядовий закон виступав проти монопольних тенденцій взагалі, а робітничих уній зокрема. Бо коли в ді-

лянці промисловости й торгівлі розрізнявано унійні організовані засоби відкидувано в цілості як шкідливі, задержуючи тим самим ріст організованости робітництва. З другого боку закон відкидав унійні намагання устійнювати заробітню платню й години праці, як насильство над інституцією приватної власности й свободою контракту й умови, що вважалося несприятливим в умовинах індивідуалістичного леза-феру.

Доки ЗДА були сільсько-господарською країною й індустріяльне робітництво не набрало ще своєї питомої ваги, загальне право й судова інтерпретація вповні виправдували себе як заборона господарського індивідуалізму. Коли, однак, Америка пережила свою справжню індустріяльну революцію в роках 1850-60 і стала із сільсько-господарської країни індустріяльно-промисловим велетнем, справа монополій й робітничих уній стала надзвичайно важною. Загальне, неписане право вже не вистарчало для забезпечення економічного індивідуалізму. І от появляються два відомі закони, Анти-трестовий Закон Шермана (1890) і Закон Клейтона (1914), що хоч своїми вістряма були спрямовані проти індустріяльних монополій, то таки дуже болюче вдарили по організованому робітництву, тобто по уніях. За законом Шермана унії роблено відповідальними за кримінальні вибрики їхніх членів, накладано гривни за страйки й спричинені страти і заборонювано всякі практики, що могли пошкодити міжстейтовій торгівлі. Хоча унії сподівались чогось іншого за Законом Клейтона, то цей однак погіршив ще їхню правну позицію, збільшуючи їхню матеріяльну відповідальність за страти підприємців в наслідок організованих робітничих акцій. Тимчасом питома вага робітничого питання наростала; організована сила робітництва скріплювалася; але ні підприємці, ні правління, що були задивлені в доктрину леза-феру цього зрозуміти не хотіли. Конфлікт наростав і війна почалася.

Індустріялісти не задовольнялися тільки законним поборюванням організаційних потреб робітництва, але витворили багато власних засобів, щоб не допустити до розросту уній, що вони їх вважали своїм найбільшим ворогом. Головними методами тієї боротьби були ди-

скримінація й усування унійних робітників з фабрик, чорні листи унійних організаторів, яких позбавлялося можливості праці й zatrudнення, а фабричні шпики слідкували за роботою своїх товаришів і все доносили управі компаній; професійні антистрайкарі, що завжди йшли працювати там, де вибухали страйки і тим самим ослаблювали ефективність тих страйків. Озброєні фабричні сторожі, т. з. клявзуля жовтої собаки, що її включувано до робітничих умов, за якою робітник зобов'язував себе ніколи не належати до незалежних робітничих уній і братерств, під загрозою страти праці, т. з. компанійні унії, організовані і опановані індустріялістами, що скоріше були зняряддям в руках працедавців, як засобом оборони інтересів працепіднаємців. Індустрія вживала сили, поліції, а то й насильства, щоб знищити організованість робітників.

Перші робітничі унії в модерному значенні постали під кінець вісімнадцятого і на початку дев'ятнадцятого сторіччя в більших містах ЗДА. З початку були вони льокального характеру й слабі. Але з розвитком господарського життя й поширювання ринку, льокальні унії стали включати в себе що раз більші шари робітництва й переорганізовуватися в національні унії, обіймаючи собою цілу країну за різними родами робітників і праці. А згодом, в другій половині дев'ятнадцятого сторіччя, постали вже всеобіймаючі національні робітничі Федерації, як Лицарі Праці й Американська Федерація Праці (АФЛ). І організована сила американських робітників стала таким потужним фактором в економічному житті країни, що його собі вже більше легковажити не було можна.

Головними справами, за які боролосся організоване робітництво були проблема заробітків і години праці, безпека праці, тобто кращі улаштування по фабриках, заборона дитячої праці, застрахування на час безробіття, непрацездатности й старості й таке інше. Розуміється, що індустріялісти на це так легко не погоджувалися, а зокрема на признание уній, як рівноправного партнера. Унії ж, які не мали за собою піддержки закону, але мали вже господарську й фізичну силу, вхопилися всіх можливих, правильних і неправильних методів, щоб тільки

вибороти собі признання й здобути поліпшення господарського положення робітників. Вони теж почали насилля, як захоплювання фабрик і їхнє окопування у формі страйку, побої, стрілянина, нищення фабричних улаштувань динамітом, дискримінація не унійних робітників, бойкот, підкупство і шантаж. Ворожість обох сторін завдавала шкоду для загального економічного розвитку країни, і тим самим для промисловців і робітників. Реально думаючи, треба було найти якесь „модус вівенді” для обох сил. Дійсний розвиток господарського життя США, нові економічні теорії, зміна в думанні, а в кінці велика криза тридцятих років принесли основні переміни у взаємовідносинах між організованою промисловістю й торгівлею з одного боку, а унійно організованим робітництвом. З обох сторін з’явилася передусім тенденція зговоритися, щоб, так би мовити, зменшити матеріальні втрати, що наростали через непримирливість. А згодом і держава перейняла ініціативу, крок за кроком відступаючи від леза-феру і витворюючи новий тип американського капіталізму, в якому правління відограватиме позитивну роль.

В 1926 році перейшов в Конгресі т. з. Залізнодорожній Робітничий Закон (Раїл-вай Лябор акт), що, опираючися на попередніх експериментах, став прецеденсом для нової політики відносно робітничого питання в країні. Цей закон, загально знаний як РЛА, перш за все признав за робітниками право організуватися в унії, а за уніями признав повне управління репрезентувати робітництво залізничних підприємств, коли вони були легальним способом до цього покликані. РЛА заборонив клявзулю жовтої собаки, поставив поза правом всяке насильство і дискримінацію та зобов’язав залізничні компанії й унії до колективних розмов над контрактами праці, та й відносно інших проблем, зв’язаних з інтересами підприємців і робітників. За незаконні вчинки встановлено грошові кари й в’язницю. Рівно ж створено палати для мирного й позитивного полагоджування розбіжностей, а саме **Національну залізнодорожну Палату Узгіднень** та й **Національну Медіаційну Палату**. Перелом було зроблено, хоч тільки на одному відтинку народнього господарства. В 1924 р.

РЛА був девчому доповинений, і в таких його загальних зарисах він існує по сьогодні.

Щоб рятувати американську економіку від цілковитого провалу в час Великої Кризи, прийнято було Конгресом закон під назвою Акт про **Національну Індустріальну Поправу** (National Industrial Recovery Act) з 1936 р. (ІРА). Цей акт поширив був законність уній, обов’язок колективних розмов між підприємцями й уніями та заборону клявзулі жовтої собаки на всі ділянки економіки, що мали будь яку лучність із міжстейтовою торгівлею. Однак цей закон був визнаний не конституційним кілька років пізніше.

Згодом два нові закони увійшли в життя, а саме: Закон Вагнера (1935) і Закон Гарта і Гартлея (1947), що допровадили у великій мірі до стабілізації й оздоровлення в ділянці взаємовідносин між світом праці й світом капіталу. Ті два закони, маючи цілковито відмінні характери, себе однак доповнюють і доводять до частинної рівноваги сил.

Закон Вагнера, офіційно Закон про Відносини Праці (НЛРА), по своїй суті є дуже прихильний для організованого робітництва. Він мов би бажав надолужити світові праці за довгі роки нехтування, а то може і несправедливості в часи меркантилізму й скрайнього леза-феру.

НЛРА впроваджував основні зміни в ділянці взаємовідносин між індустрією і робітництвом у національному масштабі, з тим розуміється обмеженням, що тільки ті господарські ділянки й підприємства підпадатимуть під закон, котрі мають вплив на міжстейтову і міжнародню торгівлю. Це було конституційне обмеження в рамках „комерційної клявзулі”, котре, однак, практично було послаблене двома факторами. А саме, в першу чергу Найвищий Суд США і Палата Праці стали дуже свobodно й широко інтерпретувати „комерційну клявзулю”, підпорядковуючи Законові Вагнера всякі можливі ділянки, що дуже а дуже люзно були пов’язані з міжстейтовою торгівлею. А рівно ж цей федеральний закон представляв собою взірць для стейтового законодавства і в цей спосіб ідеї Закону про Відношення Праці прищиплювалися в ціле економічне життя США.

Законом про Відношення Праці в першу чергу створено дві інституції, що їх завданням є впливати і регулювати відносини між підпри-

емцями й робітниками в тому напрямі, щоб виключити насильство, дискримінацію й стало напняті взаємини, що є шкідливе для обох сторін і для цілого народного господарства. Цими двома інституціями є згадувана вже в Палаті Праці і Загальна Рада. Перша установа дбає за справедливі розв'язки непорозумінь, мирне поладження конфліктів, та збереження законності, коли остання ж перейняла формально-адміністративні функції та прокурорського нагляду.

Дальше, Закон Вагнера здефініював докладно поняття працедавця й працепіднаємця, давши робітникам якнайширші права організувати унії, а законно зорганізованим уніям, що їх більшість робітників в поодиноких закладах і фабриках признали своїми представництвами, якнайширше право заступатися за інтереси робітників, включно із правом страйку, як остаточним засобом домогтися справедливих вимог робітників. Одначе цілий процес організації уній і установлення їхнього характеру як репрезентації робітництва через тайні вибори, піддано докладному надзору й контролі Палати Праці і Загальній Раді з метою виключення надужитъ і навіть організованого терору. Підприємців і капіталістів примусив закон визнати законні унійні репрезентації, як рівнорядного партнера у розв'язці робітничих питань методом т. з. колективного контракування. Рівно ж заборонено працедавцеві хапатися „нечесних” засобів в його боротьбі з уніями. Ті засоби вичислено в Законі Вагнера по точкам. Підприємцеві заборонено відмовлятися говорити із законною унією, дискримінувати унійних робітників, вживати „клявзулі жовтої собаки”, підплачувати унії, або її фінансово опановувати, вживати сили і таке інше. В кожному випадку за „незаконні” методи, унії могли скаржити підприємців до Палати Праці, одержуючи від неї повну підтримку закону у формі заборони продовжувати такі методи, переведення судових процесів, грошевих кар і визнання унійного права на законний страйк в кожному поодинокому випадку.

Закон Вагнера наложив, говорячи популярно, каганець підприємцеві й капіталістові, але не зробив цього уніям, що дуже скоро дало некорисні наслідки. Унії, користуючися одержаними привілеями, набрали небуденної сили і

розпочали надуживати своє становище, допроважуючи підприємців до крайньої розпачі. Тим більше, що закон Вагнера не називав жадних „нечесних” методів, що їх уніям не можна б було вживати. Існувала тільки кримінальна відповідальність уній й унійних робітників за дійсно кримінальні вчинки. Та цього було замало, бо унії могли вживати різних засобів, що хоча позірно були вповні згідні із карним законом, по суті зводились до звичайного терору й саботажу. Наприклад, підприємець був зобов'язаний до „колективного контракування” з унією й йому не вільно було від цього відмовлятися, коли організоване робітництво такого обов'язку не мало. Тому в деяких випадках унії могли бавитися з підприємцями, як кіт з мишею. Рівно ж, наприклад, Вагнеровий Закон загально признавав унійним робітникам право на страйкування, не уточнивши ближче оправданих причин на страйк. Тому їх викликувано із будь-яких причин, створюючи для підприємців важкі умови праці. А справа стала тим серйознішою, що небаром впливи комуністів мали наростати в Америці, а зокрема серед робітничих уній. Підчас Другої Світової Війни, за час політичної й мілітарної співпраці ЗДА і ССРС, комуністична небезпека не мала цієї натури, бо ж Москва наказала американським комуністам бути лояльними. Але по війні справи стали глибоко комплікуватися. Комуністичні провідники американських робітничих уній, слухаючи припоручень Кремля, стали використовувати Закон про Відносини Праці для саботування господарських інтересів ЗДА та й для загально руйніницької роботи. Показалося, що НЛРА (Закон Вагнера) був дуже односторонній і неповний та що він вимагає абсолютно доповнення для збереження суспільно-господарського балансу.

(Закінчення у наступному числі)

ГАРНИЙ РІЗДВЯНИЙ ДАРУНОК
ДЛЯ ДОРОСЛИХ І МОЛОДІ

М. Б У Т О В И Ч

МОНОГРАФІЯ

Книжка має 60 репродукцій, видана на гарному папері. Ціна — \$ 2.50

Ярослав Гриневиц

ФРАГМЕНТИ З ЖИТТЯ ВІРУЮЧОГО ФРАНКА

(Закінчення)

Осінь 1915 р. Львів. У митрополичому будинку оо. Студитів при вул. Петра Скарги міститься лічниця Українських Січових Стрільців. В одній із кімнат живе Іван Франко. Кімната тепла, чиста; на столику китиця квітів. На стіні видно святий образок. Поет тут зі своїми Січовими Стрільцями, тими, що перші, з печаттю його духа пішли у бій за рідну державу. Важка недуга томить поета. Хворого відвідує часто брат митрополита Андрея, о. Климентій Шептицький.

Березень 1916 р. Його вілля у Львові при вул. Понінського. В ній опустілі до болю кімнати. В одній з них, наче орел з переломаними крилами, Іван Франко, з руками, яких пальці покорчені, немічні... Поет сам. Немає при ньому української жінки, — яка б крилами ласки й співчуття огорнула поета. Немає української Шарлоти фон Штайн, Христини Вульпіус чи одної із сестер Лецов, яка б взяла безпосередню участь в останніх хвилинах життя великого поета.

Він — сам. Його увага звернена на особисті потреби. До письменниці Катрі Гриневицевої, що прийшла зі сином відвідати його, він говорить з розпучкою: „Я б волів, щоб це відро було вибите в пору, чим щоб мені громадянство влаштувало було ювілей.”

Скільки в тому реченні було трагізму!

Похорони на Личаківським цвинтарі у Львові, весною 1916 р. Маси, маси народу. Домовину з тілом Покійного несуть на раменах Українські Січові Стрільці. Повінь квітів, тернові вінки і промови, промови, промови; один священник веде провід, хоч між народом багато їх у світських одягах.

Згадуємо тих світлих священників - громадян, які знали І. Франка особисто й шанували: о. Сильвестер Лепкий, о. Омелян Глібовицький, о. Чапельський, о. А. Волянський, о. Гукевич, о. Михайло Зубрицький і др. Колиб вони могли прийти сюди, прийшли б напевно попрощати великого сина України і відправити молитву за спасіння його душі. Але були то воєнні часи! Не легко було подорожувати!

В своїх творах І. Франко часто вкладав в уста героїв високо етичні й надхнені глибокою вірою у Бога слова. Для прикладу уступи з „Панських жартів” (12.розділ):

Кажу лиш те, що може чути
Спокійно всякий християнин,
На кого гордість Біг зсилає
Так, що й на Бога він не дбає,

То знак, що близько вже чекає
Отверта пропасть перед ним...”

В іншому місці:

„Дай Бог нам встачитися в слові,
Покуси всі перемогти!
Та це не так то легко, діти!
Отсе Пилипів піст надходить,
Шлюбуйте кождий сам собі
Не пити, в згоді й любові
З усіми жити, кривди й шкоди
Не пам'ятати і не робити.
Перемагають покуси вражі
І терпеливо все зносити,
Що Бог нашле за блуди наші.”

В поемі п. з. „Іван Вишенський” герой благає Бога:

„О, Розп'ятий! Глянь на мене!
О, не дай мені пропасти
У безодні мук, розпучки,
У зневіри глибинні!

Дай мені братів любити
І для них життя віддати
Дай мені ще раз поглянуть
На свій рідний, любий край!”

Ціла поема І. Франка „Мойсей” — могутня синтеза державницького ідеалу України та доповідки для її провідників, сперта на Св. Письмі.

Чи Франко осуджував тільки священничий стан та був його ворогом? У своїх творах публіцистичного характеру він судив діла всього громадянства, як що вони заслуговували на те, а всім показував ідеали добра й патріотизму. Тому часто його вістря сатири добирались до людей з негативним характером, щоб його направити на путь істини. Натомість для справжніх патріотів він мав щире й добре слово.

Яким симпатичним, позитивним показує І. Франко у 6-ім розд. „Панських жартів” сільського священника, що

„... зацікавлював дітей
То повістками, то казками,
А головно на сей святий
Великий Божий Світ — природу
Развраз увагу їм звертав.”

А в тім же розділі:

„Не знаю, Бог дає мабуть,
Усяким людям всякі дари,
Одному ясний, сильний ум,
Що не находить в світі пари,
Другому рій крилатих дум,
Що мов орли летять за хмарами
Ще іншим руки золоті,

В МАЙСТЕРНІ СКУЛЬПТОРА

Ми відвідали скульптора Михайла Черешньовського, — колишнього воюка УПА, в його бруклінській майстерні — просторій, одноповерховій, достосованій великим вкладом праці до потреб майстра. Влітку — тут крихітний куточок України: довкола зелень, пахнуть чорнобривці, м'ята і чебрець, виплекані на грядці поруч виструнчених і гордовитих чотарів-соняшників, що стежать входу. Тепер же — сплосимо сховатися від пронизливого вітру з бруклінського порту до „творчої лябораторії“ мистця. Вона - виповнена шперть різним приладдям; впізнаємо макети і різні варіанти композицій, скульптурних постретів з відомих вже або щойно розпочатих робіт. Коло стіни, під запиналом — монументальна плоскорізьба Мадонни з Дитятком — побільшений варіант композиції, уже втіленої майстром в матеріалі. Кілька шматків дерева дуже твердої породи приготовано до праці. Це мертве дерево оживає, одухотворюється під долотами

Що очі бачать, руки вдіють.
Який же дар дістали ті,
Що так дітей учити вміють?
Мені здається, в скарбі тім
Любови найбільш дісталось їм.”

А коли панські посіпаки пігнали всіх селян разом з священником на панщину у ліс, і там над священником знущалися, так що він важко захворів, тоді:

„А к вечеру ціле село
Сходилося до попа до хати
Старого пастиря прощати,
Останій раз поцілувати
Холодні руки.

А він повчав їх востаннє:

„Прощайте, діти! І простіть
Йому, лишіте кару Богу!”

Так любив і шанував народ а з ним і поет, священника, який жив з народом і для народу.

Але автор знає ще інших пастирів і їх зобразив у вірші „Патріот” з р. 1876. Цей „патріот” має для народу тільки очеркнення: „простацтво”. Його жінка має багато часу для гри на фортепіані, а дочка день і ніч читає французькі романи. А тимчасом у селі біднота і темнота.

Такого пастиря Франко не похваляв, але судив його, як усіх „патріотів на словах”. І в тому його заслуга для народу. Але не всім дано зрозуміти справжню суть її, цінити перлини в життєвому морі Франка.

**

мистця-різьбаря, набирає чудесної мистецької плоти й крові, теплоти життя і змісту ідеї.

Просимо скульптора розказати про себе, свій життєвий і творчий шлях. Скромний, може навіть надміру, як на свій мистецько-творчий дар і доробок, майстер поринає спогадами в дитячі літа, юність, роки боротьби в УПА, веде свою розповідь через період еміграції. Вона, ця розповідь, — щира, стримана, без похвальби і саморежисажи, — була б вдячним сюжетом для роману або повісті і ми слухаємо її, часом з глибоким хвилюванням. Народився 1911 р. на Лемківщині. Коли умер батько — лишилося четверо дітей. Мені — найстаршому, — згадує мистець, — було тоді 6 літ. Мама мусіла господарити в рільництві сама, жили в неймовірній бідності. Я пас худобу і, відколи себе пригадую, вже мав замилювання до різьблення ножиком по дереві. Ті різьблені речі — топірці, пташки — я старанно ховав від мами, бо часом била мене за ті „забавки”; рік ішов по рокові, їй треба було помочі до праці, а мене до господарки не тягнуло, та ще й брата поривав зі собою. Пригадую, як ми крадькома робили гудзики з кістя, яке збирали по цвинтарищах та по ровах, або голки з дроту й цвяхів, обточували їх на камені. Це, сказати б, було нашим „ужитковим мистецтвом”. Пригадую, як міркували: з чого робляться перлямутрові гудзики? „Не інакше, як з кінських зубів” — вирішили обидва і другого дня брат приволок з цвинтарища цілого кінського черепа.

Вже був я підлітком, років 15. — слухаємо далі — коли перед Зеленими Святами, увійшовши в сіни, підслухав мамин розпачливий плач та нарікання: діти були голодні, на Свята не було нічого. Цей день був переломовим у моєму житті. Глибоко зворушили мене мамині сльози і я готовий був до чину: дістав сховані на стріху свої різьблені топірці й зозульку, поніс до містечка Балигорода, розложив на сходах суду увесь свій скарб — чекав на розхід урядовців суду. Дуже зацікавилися вони моїми речами тоді і я розпродав усе аж за 48 золотих (половина ціни за корову!). Зозульку і топірець купив писар — українець Осип Копац; він і став надалі моїм меценатом. Коли я, захмелений успіхом, прибіг додому, вже із грошовим скарбом, мама знову плакала, але вже від радості...

З того часу моє різьблення вдома стало легальним. Осип Копац намовив маму післати мене до школи промислу деревного в Коломиї. Мої зозулька і топірець, надіслані на зразок, облегли мене вступ до школи — на різьбарський відділ, а повне утримання в укра-

їнській бурсі я дістав безкоштовно заходами моїх тодішніх духових опікунів, що їх ніколи не забуду: отця декана Русина, який тепло прийняв мене й поблагословив і завідувача музею — Кобринського. Та Осипові Копачеві, головню, маю завдячувати, що почав „вибиватися у люди” і дістав фахову освіту. По 4-ох роках науки — склав іспит, як майстер різьбарства, „челядник”, і вже тоді мав чимало замовлень і міг себе ними удержувати. Дальшим етапом моїм був Краківський Інститут плястичного мистецтва, відділ скульптури, де моїми професорами були Кальфас (скульптура) і Мацишовський (дерево). Військова служба перервала мою науку, але мені пощастило таки пізніше скінчити Краківський Інститут ще перед вибухом війни. В Кракові, на мистецьких виставках, які влаштовувала українська організація „Зарево”, я виставляв свої роботи. На той час їх було понад 30 (дерево, камінь, порцеляна). З добробку тих років мав кілька портретів (в камені і в дереві), три композиції Мадонни (гіпс, цемент), жіночі торси, „Казальницю”, „Косаря” (у дереві) та ін. Деякі з них я відтворив на чужині (напр. „Косаря”).

На початку війни я організував варстат народнього мистецтва у Болехові, де працювало 18 робітників. Звідси ж брав участь у загальній виставці образотворчого мистецтва у Львові, виставив Мадонну (в дереві). Вже тоді я нав'язав контакти з Українською Повстанською Армією і ще перед заламанням німецького фронту пішов у підпілля, в Карпати, різьбарське долото замінив на кріс. Хоч це, правда, і не було зовсім так, бо працював у підпіллі і як графік. Потрапляв і до большевицьких рук, незабуду й смерть зазірала в очі впродовж трьох років боротьби в УПА, але між мною і смертю завжди ставала Мати Божа Рятівниця, що Їй й намагаюся прославити у своїй творчості... Далі — рейд до Німеччини, рік шпиталю, табір ДіПі в Міттенвальді. Та далі ж Ви, мабуть, вже знаєте, — приспішує свою розповідь майстер.

Так, далі ми знаємо. При допомозі таборової управи мистець організував курс українського народнього мистецтва, де вчилася до 60 курсантів, головню, молоді. Там же зробив він кілька скульптурних портретів (С. Бандери, Т. Чупринки, письменника Данського, дружини, Блакитного), композицію „Приречений”; багато часу присвячував т. зв. ужитковому мистецтву (свічники, тарелі, альбоми, касетки), в якому також був вибагливим і вимогливим до себе і тому оздоблював ці численні дрібні речі перлинками свого таланту. Деякі з них ми захоплено оглядаємо: вони різняться від того, що є у нас на широкому ринку, як небо і земля.

Мих. Черешньовський у своїй майстерні.

В Америці Мих. Черешньовський з 1951 р. брав участь у 4-х мистецьких виставках в Нью Йорку (на одній дістав нагороду Джуса за композицію „Мадонна з сплячим Дитятком”) і Філядельфії (де дістав першу нагороду за „Голову дівчини”). З своїх нових робіт виставляв „Втечу до Єгипту”, „Матір Божу Рятівницю”, „Мадонну” (абстрактна форма), „Сівача”. Остання праця мистця — скульптура „Мадонна з Дитям” (в дереві) була виставлена восени цього року в Українському Інституті Америки в Нью Йорку. Світлина її — на першій сторінці цього числа „Вісника”. Зараз скульптор працює над тією самою темою — „Мадонна з Дитятком”, що подумана, як монументальна плоскорізьба і витримана в стилі, який відповідав би церкві або шкільній залі; також хоче відробити деякі свої речі в дереві. „На жаль, і тепер ще не маю змоги цілком присвятитися скульптурі — каже він — працюю „з аматорства”, у вільні хвилини, як і майже всі мистці — українці”.

У нашій цікавій розмові майстер подає деякі свої думки і погляди на мистецтво і, насамперед, рішуче заперечує девізу „мистецтво для мистецтва”, бо, каже, якби справді було так, то музики не потребували б слухачів, а театр глядачів. Цікавимося, як сприймає скульптор абстрактну форму. „Говорімо перше про зміст, — відповідає він, — беззмстовні мистецькі твори, хоч би й були вони створені наймастернішою абстрактною формою, — це святиня без Бога, бо вони неодоухотворені ідеєю. Форма не повинна існувати лише для форми. Мистець повинен бути джерелом, з якого витікає вода, а не гарною посудиною, яку можна наповнити не джерельною, а й ін-

М. Бутович

3 АВТОБІОГРАФІЇ

На моїй палеті вже раніше побували всякі „ізми”. Кожен із них мене зовсім не задовольняв. Проте, від кожної „ізмової” квітки — я бачив — треба взяти трохи меду й на свій спосіб перетравити. Та одночасно, практика життя навчила мене, що треба рахуватись і з споживачем, тобто — з його смаком. І так, залишаючи собі вільну руку і повну волю на експериментування у шталюговім мистецтві, я дуже оглядався й на громаду — споживача в практичній графіці, з якої приходилось жити. Тому, ще й до тепер моє мистецтво, так би мовити, іде на двох колесах: одно для себе й ще декому, а друге — для ширшого загалу.

Під час студій — у Німеччині пізнав я Баугауз та експресіоністів, у Парижі кубістів, фовістів та сюрреалістів. Баугауз ламав старе, шукав за елементами й законами, що фундаментальні для структури фізичного універсу; але устами Клеє було сказано: „люди не з нами”. Експресіонізм, що був типовий для нордійських народів, давав першенство емоціональній реакції артиста, не дбав за конвенційні поняття краси, був трагічний, інколи невротичний.

шою і всякою рідиною...” Мих. Черешньовський далекий від формалізму в мистецтві. В його творчості — в майстерну і високомистецьку форму вкладено окреслений зміст, ідею. І в цьому, а також у самій інтерпретації багатьох його композицій виразно слідно своєрідний, оригінальний, власний стиль мистця, як і глибину його української духовости.

— Ви, майстре, стало плекаете культ Божої Матері у своїх задумах, — зауважуємо ми. Майстер посміхається, він вже нераз чув подібні запити і „закиди” („Чому робите так багато композицій Мадонни?”). А хіба інші скульптори, як, напр. Мейлоль, не робили все життя жіночих торсів? А Архипенко? Хіба саме Мадонна не є актуальною тематикою в наш час занепаду релігії і моралі? А до того, образ Мадонни — це найвищий і найшляхетніший символ материнства і чи ж це не вища святість у житті людини? Принаймні так повинно бути.

Ми прощаємося з майстром, бажаємо йому дальших творчих успіхів, але і без того певні, що він їх буде мати, бо в мистецькій творчості — сенс його життя, як сам він його бачить. „Мушу і буду прагнути творити речі високої мистецької вартости, в тому моє покликання і тим буду служити своїй нації, своєму народові”.

В. Ю.

Кубізм — питомий напрям для латинських народів, вийшов із реалізму. Вустами Пікасса кубізм сказав: „як малюю, то моя ціль показати те, що я знайшов, а не те, чого я шукаю”. Це був відхід від старої „реаліти” до нової. Від кубізму відломилось абстрактне мистецтво, що тепер перейшло вже у свого рода академізм: балансовані форми, розраховані пропорції, гар-

М. Бутович

Щедрик

Темпера 1953

ЩЕДРИК

Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка,
Стала собі щебетати,
Господаря викликати:

Вийди, вийди, господарю,
Подивися на кошару, —
Там овечки покотились,
А ягнечки народились.

В тебе товар все хорошій,
Будеш мати мірку грошей,
В тебе жінка чорноброва, —
Хоч не грошей, то полова.

Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка.

монізовані кольори. Попри нього — **конструктивізм**, народжений у Москві й виклятий комуною. Породили його інженери й архітекти, відкидаючи т. зв. „кабінетні образи”, користаючись технічними методами й конструкціями. **Фовісти** — в засаді розглядали мистецтво, як вигідне крісло для відпочинку; натомість **сюрреалісти** відкидали це, а хотіли протилежної активності — турбуючої. Підтримані новими гіпотезами про підсвідомість (Фройд), виходять із засад сну. Інколи наближуючись до обсягу психіатрії, вони відкидають гармонічну концепцію, але при тому не рідко не є послідовні. (Ернст, Далі, Массон). Нав'язуються до середньовічного мистецтва, де надприродне асоціюється з містицизмом, — чудесне починається там, де перестеаємо розуміти.

Пізнаючи ближче всі напрямки, я побачив, що мистецтво ніколи не є зафіксоване, незмінне. Очевидно, що й українське мистецтво не могло застигнути. Вже за революції мали ми і футуристів, і конструктивістів, і кубістів; мали ми й напрямки, що нав'язували до традиційних стилів (барок — Нарбут, візантика — Бойчук). За советів усе згори було пригашене, все мало йти по генеральній лінії партії. Нашим артистам у Галичині й за кордоном лишалась вільна рука й кожен мав можливість шукати своєї дороги. Шукав і я. Пробував від народнього корення, навязуючи з одного боку до народнього примітиву, а з другого, шукав народній первень у піснях, думках, переказах, приповідках. І старався я інтуїцією знайти відповідний вислів у образі, оминаючи етнографізму. Переходив я впливи різних модерних струй, але з вибраної дороги не сходив. Мабуть, тримала мене в тім моя відокремленість і туга, а джерело підсвідомості у творчій праці — вражіння з дитячих літ, яке завсіди було зі мною. Коли ж я побачив, що „кишка за-тонка” і я готов перетворитись у голодного гіндуса, тоді я переїхав на постійний побут до чеської „золотої” Праги. Тут був видавничий рух, були й можливості, менше-більше, унормованого заробітку; особливо, коли я навязав звязки з галицькими видавництвами. В літі, обов'язково — на Карпатську Україну! А одного разу, через зелену границю, ходив я два місяці й по Галичині, та ще й з неабиякими пригодами. Нарешті, після довгих заходів, пощастило мені дістатися візу до Львова.

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ ВІТАЄ ГОЛОВНА УПРАВА
ООЧСУ УПРАВИ ВІДДІЛІВ І ЧЛЕНСТО!
ХРИСТОС РАЖДАЄТЬСЯ!

Федір Одрач

ВТЕЧА

Потяг Вільно — Лунинець біг пиняво, довше зупинявся на станціях і навіть півстанках. Обслуга потяга ще була в польських одностроях, хоч двотижнєве панування советів давалося відчутти й тут. Деякі кондуктори вже намагалися говорити до пасажирів російською мовою, деякі пасажири теж говорили по російському. Потяг дедалі втікав від Вільна; сапаючи і скреготучи колесами посувався середньою швидкістю просто на південь. Знаменита столиця Литви, Вільно, нещасна і скубана колись царською Москвою, потім поляками і ось, утретє знов червоною Москвою. Колони большевицьких танків втиснулися до міста вулицями Беліною і Поплавською. Грохит гусениць роздирив місто. Ендецька молодь спробувала боронити „честь міста” — витягла на Буфалову гору дві гарматки і декілька скорострілів. Гарматки „обізвалися” поодинокими гупанками, скоростріли прорізали кулями порожнечу над дахами міста. А тимчасом большевицькі танки вже вдерлися на Велику Погулянку і за протестантським кладовищем скрутили на Буфалову гору. Сліпучий блиск рефлекторів, густі постріли гармат і ендецький молодняк, кинувши гарматки і скоростріли, „змився” в темноті ночі.

Саме, коли большевики входили у Вільно, я зі своїм приятелем інженером К., білорусом, був у панства Ісаевичів. Їхня молодша дочка, Люба, була тоді нареченою відомого білоруського поета Максима Танка (до речі, правдиве прізвище Танка — Скурко). Жили вони на передмісті Нове Забудовання. Це чималий кусок дороги від Шкаплярної вулиці, де було наше помешкання. Нови Свят, це західня периферія міста. Щоб добратися на Шкаплярну, треба було перейти центр міста, тобто Великою Погулянкою дійти до Завальної, а далі Остробрамської вулиці і потім проскочити під в'ядуктом, скрутити праворуч від Беліни і вже глухими вулицями прямувати на Шкаплярну.

Спершу ми вагалися, бо наслуковуючи на подвір'ї Ісаевичів, ми чули віддалені постріли. Та хотілося чомусь до дому; краще вже бути в своєму куточку в час непевний і тривожний. Максим Танка тоді не було в нареченої. Він, либонь, десь зі своїми однодумцями „запивав” прихід „визволителів”, про яких мріяв і навіть сидів на Лукішках (віленьська тюрма). Правда, його суд уневиннив, переконавшись, що він не належав до підпільних активістів. Все ж очі його були звернені на схід — сподівався багато від большевиків.

Ми попрощалися з господарями і спішною ходою попрямували вулицями в напрямі Ве-

ликої Погулянки. Вулиці були цілком порожні, не освітлені і понурі. Велика Погулянка теж була безлюдна, хоч підходила вже одинацята. Притримуючись фасадів кам'яниць ми добралися до Завальної. Тут помітили дорожку. Хотіли затримати, але дорожкар навіть і не глянув на нас, і стьобаючи коня, сховався на якомусь завулку. Тут уже виразніше було чути постріли гармат та кулеметів. Проте, ми підбігом женемо на Остробрамську. Помічаємо перехожих, приєднуємося до них. Наспих знімаємо під Остробрамською каплицею капелюхи і чим дуж біжимо до в'ядукту. Та під в'ядуктом трое залізничників нікого не пускають.

— Не можна, панове, по той бік залізниці — смерть. Рятуйтеся де можна, тільки не йдіть за в'ядукт.

Твердість залізничників цілком поспувала наші наміри. Ми ще хотіли впросити, переконували їх, що нам тільки треба за в'ядукт, потім ми вже глухими дорогами доберемося на своє помешкання. Але це не допомогло. Саме цілком близько, за в'ядуктом оглушливо гупнула гармата, загрохотіли по бруку танки (це були перші большевицькі танки. Танки, канонади і залізничники все це нас занепокоїло і навіть налякало. Не надумуючись повертаємо на Колейову вулицю і що сили біжимо до станції. За станцією висячий міст для пішходів. Це єдина дорога для нас: тільки через цей міст веде дорога по той бік залізниці. Проте непевність тривожить нас: міст може бути теж забльокований. Минаємо станцію, ще якийсь побічний залізничний будинок і ось уже приступці мосту. Під мостом, на роз'їздах, чути гудки паровозів. Залізничники, видно, не розгубилися — не зійшли зі своїх постів праці. Це нас трохи підкріпило. Ідемо вже вільною ходою обабіч мостових бар'єр. Неосвітлений міст, тьміла темін над рейками і над мостом хоронить нас від прикрих неспідванок. Ми навіть пошепки говоримо і дивуємося, чому відразу не вибрали цю дорогу. А на Белінах дужчає грохот гусениць. Ми виразно бачимо рефлектори танків, які повільно, ланцюгом посуваються під в'ядукт. Імовірно, що якась група може скрутити ліворуч і посуватиметься побіч залізниці. Коли б таке сталося, нам заступлено б дорогу. Аж нараз прорізав рефлектор темноту над мостом. Кілька танків, здається, відлучилось від колони і затрималося лівіше в'ядукта. Ми якраз були по середині мосту. Рефлектор намацав нас. Ми з усієї сили рвонулися вперед; пригорблені, не захищені залізною бар'єрою в клітку, притьма бігли на кінець мосту. Танкісти, здавалося, вже нас помітили. Аж з нахабною гостротою прошуміла над нашими головами кулеметна серія. Ми біжимо з гарячим бажанням досягти кінця мосту, за яким вулиця і дома. Рій куль другим наворотом про-

шумів під мостом, деякі розплескувалися на залізних в'язанях. А кінець мосту ось-ось перед нами. Знов із свистом пролетів десь за нами рій куль, але ми були вже за потойбічними приступцями. Перебігаємо вулицю; напроти нас вузька вуличка, але ми хочемо продістатись ще правіше, на вузький провулок. Та немов з під землі, цілком близько на розі бльоку домів явився танк. Рефлектори його, проте, були спрямовані на залізничну станцію. Користаємо з цього і біжимо до провулку, між дерев'яними домами, чути несамопитий клекіт гусениць. Було вже ясно, що ця частина міста в цілковитому посіданні завойовників. Всі вулиці, провулки і глухі ходи між домами були забльоковані танками. Пробиратися в цю хвилину на Шкаплерну було б безглуздя. Одиноке, що нам було до вибору — втиснутися до якогось міщанського подвір'я, запхатися до льоху і чекати світанку.

На шастя, ми були перед хвірткою колишньої моєї „симпатії“ панни Ядзі. Запізнався я з нею на балю і потім навіть заходив до них на чай та „домашнє вино“. Була це гарна чорнявка з великими карими очима; одягалася елегантно і зі смаком, трохи дерла носа, але в розмові була цікава.

— Адесь, сюди нам дорога! — скомандував я. Та хвіртка була замкнена. Я перший хапаюся за горішню поперечку і пружно стрибаю на подвір'я, те ж саме робить і мій приятель. Сміливо підходимо до будинку. В темноті коло сходів, що ведуть до льоху, помічаємо якусь чоловічу тінь. Тінь, либонь, побачила нас, поступилася сходами глибше, до льоху, і грубо поспитала.

— Хто ви такі?

— Це ви пане Сташкевич? — обзиваюся.

— Kto pan taki? — не довіряє батько Ядзюні.

— Ходімо до льоху і там при світлі каганчика ви напевно мене впізнаєте, — говорю. — А це мій приятель, вибачте, що непрошено... До дому не могли продістатися, скрізь танки, сила силена танків, пане Сташкевич.

Господар ще глибше поступився сходами, рипнули десь у підземеллі двері і потім голос:

— Proszę zachodzić!

В льоху, на порожніх дерев'яних скринях сиділа господиня, пані Сташкевич, її дочка, панна Ядзя і ще якісь сусіди — чоловік із жінкою.

— Так от, ви кажете, що нас знаєте, а я вас цілком не пригадую, — підійшов до мене пан Сташкевич, присвічуючи сірником у моє обличчя, бо світло від каганчика ледь проріджувало темінь.

— В таку хвилину, як зараз, навіть приятелів важко розпізнати, пане Сташкевич.

— А, пан Теодор! — ворухнулася на скринці пані Сташкевич. — Давненько ви не були вже в нас. Ядзю, чи ти бачиш хто до нас завітав?

Панна Ядзя пригноблена сиділа на скрині і тільки скупкою посмішкою та кивком голови відповіла на моє привітання. Мій приятель зніжовіло стояв за моїми плечима і приязно старавсь посміхатись до господаря, що все ще недовірливо поглядав на мене.

— Вибачте, пане, але всіх, що були моїми гістьми, я впізнаю без помилки, а от ваше обличчя для мене цілком чуже, — не поступався господар.

— Tatusiu, przestan juz! — підвела голову панна Ядзя. — Пане Теодоре, сідайте ось тут, коло мене. А он, напроти незайнята скринька, хай на ній приміститься ваш приятель.

Я не надумуючись сів побіч колишньої своєї симпатії.

— Мені голова болить, пане Теодоре, — по хвилині сказала вона, — нещастя, що звалилося на наше місто, мене геть вивело з рівноваги. Ах, татусю, не козюбся так на пана Теодора!

— Хіба ж ти не пригадуєш цього пана, що колись у нас співав українські пісні? — досадливо вмішалася господиня.

Пан Сташкевич з напругою вирячився на мене, хвилинку мовчав і потім замашисто лягнув у долоні.

— А пісеш mię djabli porwa! Пам'ять куряча, такого в мене не бувало. То це той пан, що співав моїй Ядзюні якісь „Гоп мої гречаники“... Гарне те ваше гречаники, пане Теодор, дуже гарне. А от, моя Емілія котлети вміє пекти, налеснікі, і булечкі, пане, здобне. А гречаників і не потрапить. І от — большевики прийшли. Що ви на це, пане Тадеуш?

— Теодор, Теодор, — підповіла господиня.

— Хай буде й Теодор. Ну, і що ви, панове, бачили в місті? І що воно буде взагалі? Теперішні москалі, здається, не такі, як царські; з царськими можна було жити, а з цими ні, я серцем відчуваю, що ні. Роздерли Ржеч посполиту, гунцвоти пшекленте — на заході німці, на сході москалі. Ядзю, чому мовчиш?

— Бо таткі напідпитку, — відрубала Ядзя. Притишено: — Він найбільше хвилюється, пане Теодор. Ах, коли б не ці стріли, напевно вже спав би під периною, в спальні!

— Може ви голодні, панове? — знечев'я поспитала господиня: — На горі маю ковбасу і печене м'ясо на зимно. Кароль, може б ти пішов?

— Це цілком непотрібне, — це Алесь, що весь час мовчав. — І взагалі нам дуже прикро, що ми вас потурбували.

— Чого ви тремтите, пане Теодор? — трохи присунулася до мене панна Ядзя.

— Від шоку. Большевицькі кулі нас переслідували на мості. Стріляли по нас від в'ядукта.

— В куті, на цементі вино. Візьміть собі пляшку, це вас заспокоїть.

Мені ніяково. Панна Ядзя зсупила свої гарні брови.

— Коли я кажу, треба мене слухати! — командувала вже вголос. — Вино заспокоює. Ви не хочете мене послухати? Недобрий! Татусю! подай панові Теодорові пляшку вина. Йому треба заспокоїтись.

Пан Сташкевич трохи незугарно подався в кут і за хвилину простягнув до мене руку з пляшкою червоного вина.

— П'ять років старе, юначе, — вперше посміхнувся він, і в цій посмішці відчутна була зичливість та щирість. — Пийте душком, з пляшки, бо чарки на горі. У-у-у! Он як стріляють! Якщо стрільно влучить у наш дім, пивничка не витримає.

— Закуску б приніс, вона на горі, в креденсі, долішній перегордці. — це господиня. — Як же пити без закуски? Ядзю, скажи йому, він тебе послухає!

— Я сама піду, — підвелася панна Ядзя. — Я мушу віднайти „когутка“, мені голова болить. Мамо, не крути головою! Мені ніщо не стається. Як би що й сталося, то вам теж тут було б не переливки.

— Ні, ні, доню, — запротестувала мати, — саму тебе не пуцу!

— То я піду з паном Теодором. Підете зі мною, правда? Ви ж старий знаоймий.

Вона вже стояла на ногах, струнка, ніжна і приваблива.

— Дозвольте, що я перший, — мужчини обов'язок заслоняти своїми плечима жінку.

— Ядзю! — крутнула головою мати.

— Будь спокійна, мамо! Пане Теодоре, дай-те ж мені руку!

Я подав їй руку і ми обережно переступили поріг і бетонними сходами почали підійматися вгору. Місто трусилось від грохоту танків, від безперервного гудіння моторів, від в'їдливої тріскотні кулеметів, танкових гармат. Куди і в кого стріляють „визволителі“? Це була для мене загадка. Було бо ясно, що в місті ніхто не робив спротиву, та й не могло бути спротиву перед такою навалою сталі і моторів. Світляні кулі фаерверками перехрещувалися високо над дахами кам'яниць, витворюючи паніку в переляканих до півсмерти горожан.

— Як добре, що ви заглянули до нас, пане Теодоре, — пошепки озвалася панна Ядзя. — Я жахливо нудилася. Взагалі в льоху прикро й нудно і невідно. Ах, як стріляють ці большевики! Жах просто проймає. Що вони принесли з собою? Читала я про них багато гидкого. Азія закута в залізо.

— Справді Азія, Ядзю, — злегка стиснув я її долоню. — Саме я думав про це. Дивився на вас, там, у льоху і думав про них, про Азію. Дві протилежності — ви і вони.

— А чому й не ви?

— Можливо і я. Коли б до тих, з яких я, були кращі відносини тоді, можливо, були б дві

політика, коли її хочемо робити серйозно, вимагає чогось більшого від телефонів і арифметики. А те більше може прийти з ідейної праці, з творчої напруги цілої української громади, а ніколи — з групового „боксу“ за репрезентативні позиції, або хто має де сидіти. Тоді не телефони і апарат будуть в центрі уваги, хоч і вони потрібні, а конструктивна робота в громаді, для неї і через неї — для Батьківщини. А громада, залучена для виконання наших національних завдань, в праці вилонить і тих, що зуміють наробок її представляти, репрезентувати і, спираючись на нього обороняти нашу ідею в світі.

**

Коли хто думає, що горезвісний вислів минулих літ „коли не така, як ми хочемо, то хай не буде ніякої України“ пережито чи забуто, той помиляється. Йогоплекають, як тайсман, ті, що вважають себе незаступимими батьками спільноти. Люди гливкої національної вдачі легко сприймають його і за ним діють, обов'язково репрезентуючи спільноту. Що з того виходить сміх, а для справи — гріх, то їх мало обходить.

В кінці місяця звернулась дирекція музею в Рочестері до відомого мистця В. Божика з пропозицією, щоб він виступив з сумівським хором, яким він керує, в Рочестері на міжнародньому вечорі. Управа осередку СУМА і відділу ООЧСУ, обговоривши цю пропозицію з дирекцією виставки, одержали дозвіл організувати окремих український віділ на виставці з підвідділом української преси. Улаштували виставку, як ствердили численні відвідувачі і окрема експертиза, дуже добре. Завідувачка історичного відділу говорила: „Це все так захоплює — гарно...“ Високу оцінку дали відвідувачі 14 різно-національних груп. А виступ хору, керованого В. Божиком, слухачі нагородили гучними оплесками, а керівника заслуженими GRATULACIAMI. Все було добре продумане, підготоване і, на рочестерські умови, дало добрі наслідки. Але... Як часто буває не обійшлося без малоросійської свекрухи. Людмила Світозорівна Демиденко (онука Драгоманова), прибувши на виставку за кілька днів до відкриття, побачила уряджений український відділ. Вельми розгнівалася пані Людмила. Як це посмів хтось зробити, не спитавши дозволу у „незаступимих батьків спільноти“? Виказавшись перед завідувачкою історичного відділу мандатом СУА, Людмила Світозорівна переконувала ту, що впорядчики не мали права цього робити і зробили дуже зле, бо „експонати зовсім не українські“.

За день перед відкриттям виставки, 7 жовтня, прибули „експерти“ з рочестерської філії УККА, перед тим надіславши листа директорів музею. В тому листі, написаному англійсь-

ВШАНОВАНО ПРИЯТЕЛЯ МОЛОДІ

„Жити з молоддю та жити для молоді“ — було основною девізою, якою кермувався у своєму творчому житті великий приятель молоді, її виховник і учитель, письменник і науковець, проф. Володимир Радзикович. І коли завжди усміхнений та завжди юний Професор осягнув 70-ий рік життя, та молодь, для якої він віддавав увесь свій 48-літній досвід невтомного працівника на науковій, педагогічній та літературній ниві, поспішила його привітати. На Шостому З'їзді СУМА наділено Шановного Ювілята грамотою та званням Почесного Члена. Вітав заслуженого професора український науковий світ, вітали його численні українські установи та організації, до ювілейних побажань прилучилася уся українська спільнота. Треба відмітити окреме благословення, яке Ювілятові надіслали Святіший Отець Пій XII та архієпископ Іван Бучко з далекого Риму. А установи Клівленду, в якому проживає і продовжує свою муравлину працю проф. Володимир Радзикович, вшанували 70-ліття його народин окремою імпрезою в амбасадорській залі готелю Картерет. Місцева секція НТШ відбула Святоч-

кою мовою, „президент, віце-президент і секретар“ філії УККА вимагали закрити український відділ, дослівно „to close the Ukrainian stand.“

Російський сатирик Салтиков-Щедрін, що добре знав московську вдачу, змалював непроминальний тип московського „самодура“, який, довідавшись про відкриття Америки, ізрек: „Закрити Америку! Як сміли!“ Стенду не закрили, сотні людей дивилися і милувалися нашими мистецькими виробами, слухали прекрасний хор під керівництвом Божика з відповідними поясненнями щодо змісту пісень, а недопечені „патріоти“ лютували. Розводили руками американці, дивувалися, бо їм було з чого дивуватись

Справа ніби дрібна, льокальна, але в ній наша дійсність, якій потурається. Понад усе любимо репрезентувати справу, а до практичної роботи охоти не маємо. Нарікаємо, що люди не розуміють великих завдань, а самі, б'ючись за репрезентацію, топчемо їх, даючи привід чужинцям не шанувати нас, бо хто ж буде шанувати тих, які самі свого не шанують тільки тому, що вони участі в ньому не брали. Народня приказка таке окреслює словами: „Погана та птиця, що своє гніздо каляє“.

Про витівки рочестерських свекрух говорить багато в Рочестері, знає про це і УККА. Як відібуються ті витівки на збиранні Народнього Фонду — можна передбачити. Чи думає Централья УККА, як запобігти тим витівкам? А пора б, бо потурання їм і веде до „маразму“.

Б. Г.

не Засідання, на якому проф. Голембйовський виголосив реферат про творчий шлях Ювілята, а „Учительська Громада” та „Рідна Школа” приймали Дорогого Гостя на бенкеті в цьому ж самому готелі. На імпрезу прибули представники місцевих товариств та установ, б. учні Ювілята, щоб зложити йому святочні gratуляції. Між гостями були представники Централі ООЧСУ, її голова, проф. Іван Вовчук та організаційний референт, Володимир Боровик. Теплий, надзвичайно сердечний привіт склав проф. І. Вовчук від педагогів Харкова і Дніпропетровська та від усіх Організацій Визвольного Фронту. У милій та культурній атмосфері пройшла ця у високому стилі, надзвичайно гарно влаштована імпреза. Добре діється, як наша спільнота вишановує Тих, що для неї працюють. Тих, що своїм трудолюбивим життям поривають молоді покоління до творчої напруги для добра української справи.

б-к

ДЕНЬ БОРЦІВ ЗА СВОБОДУ

До берегів Великого Озера Ірі — там, де його води вливаються у ріку Найегру (Ніягару), щоб декілька миль подальше, перекинувшись через славі та величні у своїй красі водоспади, подружитись з Озером Онтаріо — прилягло „місто дерев”, місто великої промислової напруги — Бофало. У ньому ж, у творчій праці Організацій Визвольного Фронту серед спільноти кується національна громада, об'єднана шляхотними поривами служити невтомно українській визвольній справі. З жертвенного напняття цієї громади народилась її гордість — свій власний, великий чотирьохповерховий будинок, розмальований внутрі артистом-малюром Борачком, — будинок, у якому інтензивно працюють ООЧСУ, СУМА, Приятелі АБН, радіостудія під керівництвом В. Шарвана, гарно розвивається господарська станиця „Калина”. У кожній потребі, на кожний поклик українська громада в Бофало бідгукувалася радо та живо. І тому, коли героїчне повстання мадярського народу проти московського деспота сколихнуло світовою опінією, почувши заклик Проводу виявити свою солідарність з мадярськими революціонерами та заманіфестувати словом і чинном, що боротьба проти російського імперіялізму є неподільною справою усіх свободолюбних народів, Організації Визвольного Фронту приступили жваво та ділово до акції. З ініціативи Українського Відділу Приятелів АБН скликано 10 листопада нараду представників різних національних груп у Бофало, на якій проф. Саган з'ясував перебіг останніх подій на Мадярщині та конечить посиленої допомоги для народів поневолених Москвою, що стоять сьогодні у боротьбі за своє національне визволення. Нарада, що відбувалась під керівництвом п. В. Шарвана, вирішила провести 25 листопада 1956 масову маніфестацію на вулицях міста для заманіфестування своїх симпатій до всіх, що борються за визволення своєї батьківщини з під гніту окупанта.

Міжнаціональна нарада схвалила на пропозицію др. Ст. Процика таке:

— домагатися від уряду ЗДА та об'єднаних Націй по-

робити усі заходи, щоб вислати Окрему Комісію на Мадярщину та до інших поневолених Москвою країн для прослідження пануючих там відносин;

— домагатися від ОН рішучої акції в справі виводу советських військ з Мадярщини та інших поневолених Москвою країн, вимагати вільних виборів в тих країнах;

— домагатися від ОН забезпечити право на свободу кожної нації на її етнографічній території та піддержати змагання окупованих Москвою країн здобути державну незалежність;

— допомогти активно й реально визвольним рухам усіх поневолених Росією народів, організуючи під наглядом ОН Армію Добровольців, згл. Поліційну Збройну Силу, зложену з членів поневолених Москвою народів;

— домагатися, щоб ОН заопікувалося мадярськими біженцями з Югославії Тіта;

— домагатися від уряду СССР негайного звільнення усіх політичних в'язнів з советських концентраційних таборів.

Що вирішено, те й зроблено. Почалася напружена підготовка, щоб маніфестація випала як найвеличавіше. Населення міста Бофало оправдало свою девізу „бути містом доброго сусідства”, містом сусідської солідарности. У 6.000 поході маршували вулицями міста разом з Українцями Поляки, Мадяри, Естонці, Латіші, Білорусини, Хорвати та Ірландці. У поході маршували Американські Ветерани, відділи Американського Легіону, міської поліції та пожежної сторожі. Всі учасники мали великі АБН-ські відзнаки з давоном, що скликає до боротьби з російським імперіялізмом та написом „День Борців за свободу”. В кінці походу складено вінки від поодиноких національних груп на символічній могилі біля пам'ятника президента Мек Кінлею, що його рівно перед 55 роками у тому ж Бофало вбив терорист Лев Чолкош. Між промовцями, що виступали на маніфестації був о. монсініор Роман Ньюер, емеритований Бригадир-генерал американської Національної Гвардії та б. шеф військових капелянів в Австрії, який сказав:

„Є обв'язком вільного світу домагатися, щоб комуністичні червоні диктатори забралися з поневолованих ними країн. Так, або армії вільного світу повинні їх силою змусити забратися з них. Ніхто здороводумаючий не хоче війни. Але є речі гірші за війну. І речі гірші за смерть. Неволя є гіршою. Вони — борці за свободу — воліють смерть, як неволю. Ми у вільному світі мусимо допомогти їм здобути Право на Життя. Свободу та Щастя. Все інше це гіпокризія, нещасне розчарування та безсоромна трусість. Вільний Світе — маршуй вперед”.

На відзначення маніфестації посадинок міста, Стенал Паньків, проролосив день 25 листопада 1956 р. „Днем борців азсвободу”, закликаючи всіх об'єднатися та працювати спільно, „щоб здобути остаточну перемогу над жорстоким советсько-російським імперіялізмом і безбожним комунізмом, бо не може бути дійсного та остаточного миру без свободи для всіх”

Організації Визвольного Фронтуу Бофало зробили добре діло.

ПРОКЛЯМЦІЯ

ТОМУ ЩО останні трагічні події на Мадярищині вказують вільному світові типовий зразок плянованого народовбивства, яке від кількох десятиліть практикують советсько-російські можновладці у під'яремних країнах, таких, як Україна, Білорусь, Балтійські держави Польща та в ін. країнах Східної Європи та Азії;

ТОМУ ЩО поневолені советською Росією народи виявляють постійно свою тверду волю здобути свободу, до якої управлює їх культура та історичне минуле;

ТОМУ ЩО повинен бути встановлений день, щоб зафіксувати нашу правдиву солідарність з слушними змаганнями кожної нації за свободу і державну незалежність на її етнографічній території; і

ТОМУ ЩО повинен бути встановлений день, щоб вшанувати та прославити безперервну боротьбу за свободу в середині советсько-російської імперії і в її сфері впливів; і

ТОМУ ЩО все свободололюбне населення міста Бофало і західного Нью Йоркського стейту бажає виявити свою пошану і подив героїчних борців за свободу:

Я, Степан Паньків, посадинок міста Бофало, проголошую, неділю 25 листопада 1956 р. ДНЕМ БОРЦІВ ЗА СВОБОДУ.

Хай ми, що втішаємось благословенням свободи, з'єднаємось у спільних зусиллях досягнути остаточну перемогу свободи над жорстоким советсько-російським імперіалізмом і безбожним комунізмом. В нашій боротьбі за світовий мир ми мусимо не забувати, що не може бути літнього і остаточного миру без свободи для всіх.

власноручно

Підписано 21 листопада 1956 р. посадинок міста Бофало
Степан Паньків

**З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ І НОВИМ РОКОМ ВІТАЄ ВІШ
ЧИТАЧІВ І ПЕРЕДПЛАТНИКІВ**

РАДАКЦЯ „ВІСНИКА”.

ВІДЗНАЧЕННЯ 38-ИХ РОКОВИН ЛИСТОПАДОВОГО ЗРИВУ

Шістнадцятого листопада Українська громада в Картерет за ініціативою 9-го Відділу ООЧСУ відзначила 38-мі роковини Листопадового Чину Святочною Академією Академію попереджено панахидою, яку відправив о. Я. Уедик в Укр. Кат. Церкві за поляглих вояків в часі наших визвольних змагань. Вечером відбулась Святочна Академія в залі Нейтен Гейл скул.

Академія почалась відспіванням Американського гимну. Свято відкрив місцевий парох о. Я. Федик, який в коротких словах змалював шлях творців Листопада. Глибоко змістовну помову виголосив учасник Листопадових

днів пан сот. Ю. Кононів. Прелегент подав в історичному наświetленні причини, які були поштовхом до Листопадового Чину, його наслідки, що кликали весь український народ до збройної боротьби за волю. Листопадовий Чин родив нових героїв-месників, а під час другої світової війни, повстало збройне рамя українського народу УПА, яка оборонила його честь, та доказала світові невмірущість змагань українського народу за свої права бути господарем на своїй прадідівській землі.

В мистецькій частині виступив мішаний хор Св. Марії, який під дир. Е. Крука зміло відспівав чотири пісні. „Гей колись була розкіш воля” муз. Демущького, „Повій вітре ой та віторочок” муз. Ступницького, „Ой з за гори чорна хмара встала” муз. Леонтовича, і „Шумить гуде дїбровонька” муз. Гайворонського. Діточу інсценізацію „ У стїп Ваших Великі Герої Могила” виконали учні укр. школи. Сама поява на сцені малих школярків, в українських строях викликала захоплення присутніх. Мило було бачити, як юначки-юнаки з захопленням виконували свої точки, а на їхніх маленьких личках іскрилася радість. Вони були горді з того приводу, що можуть прислужитися до святочного вшанування 1-го Листопада. „Тїнь України” вик. п-ні Марія Глушик, сопран-солістка п-на Марія Боднар відспівала дві пісні „Синя нічка” муз. Гайворонського, і „Ой козаچه мій” муз. Гайворонського. При форепяні п-на Оля Дмитрів. Гарне сценічне оформлення виконав п. С. Ткачик. Весь дохід з Академії призначено на українських сиріт в Європі.

Вдала Святочна Академія залишила глибоке вражіння на усіх присутніх на залі, яка вчерть була заповнена Українським громадянством. Академію закінчено Українським гимном борців, що готові віддати „душу тіло” за „нашу свободу”.

М. Матлага

—○—
Др. О. Соколевич

ПОСВЯЧЕННЯ ПРАПОРІВ В 10-ТУ РІЧНИЦЮ ДІЯЛЬНОСТІ 2 ВІДДІЛУ ООЧСУ В НЬО ЙОРКУ

16. грудня 1956 р. другий Відділ ООЧСУ відзначив 10 років своєї праці, й урочисто посвятив прапори Відділу.

Організаційний прапор ООЧСУ посвятив в грек. кат. церкві св. Юрія о. Лотоцький, а національний з державним тризубом в православній св. Володимира о. прот. мітрат Віслювський в асисті о. Гаюка. У великій залі Українськоо Наронього Дому відбулася передача і почесними кумами дир. М. Комарницьким та сотн. Є. Зілинським голові Вол. Повзанюкові та Академія й прийняття з нагоди 10. річницї заснування 2-о відділу ООЧСУ в Нью Йорку. Голова В. Повзанюк привітав почесних кумів, представників Г. У., орг. в назв. фронту, що прибули з прапорами, та ряд організацій, передаючи дальший провід гостини мр. Ів. Базаркові, який зміло провадив її. Про історію ООЧСУ в Нью Йорку говорив др. О. Соколинши, вказуючи на його внутрішню та зовнішню роботу для добра України та зміло співпрацю товариства з старим громадянством й їх організаціями. Про потребу заснування ООЧСУ говорив почесний член ООЧСУ ред. І. Білинський, від Г. У. ООЧСУ вітав відділ дир. М. Комар-

ницький, а від Об'єднаного Комітету Організацій Нью-Йорку — філії УККА мгр. Р. Гуглевич. Склали привіти: від Дністра, від 361 УНС-у голова Іван Галиччн, Союзу Укр. кат. Провидіння др. Р. Сухий, від щоденника Америки мгр. Клезор, від Г. У. Народної Помочі головний радний Тибор, від Самопомочі проф. Лисогір, від УНС Верховина та тов. Запорожців ім. полк. Болбочана сот. Содоль Зілинський. Від парохії св. Юрія, на школу якої відділ закупив меморіал у висоті 400 дол., вітав о. протоігумен Когут, а від Карпатців о. Іларіон. Від Жіночого виставового К-ту Ірина Повзанюк, від Самостійного Золотого Хреста Оля Томашівська, від УПА Шкафаровський, від Народнього Дому В. Пуйда, вітали представники відділів ООЧСУ довколишніх місцевостей та осередків СУМА, що прибули зі своїми прапорами. В мистецькій частині виступали: танки Юного СУМА під кер. Олійника, солоспів Зені Лавришко при акампаніменті Калини Чічки Андріенко, яка виконала на фортепіяні сонату Косека та сонату „А” моль Моцарта; хор Боян під керівництвом інж. Р. Степаняка, що чудово проспівав його гармонізації. Подякою голови та гимном закінчено те небуденне свято, з якої нагоди видано окремі відзнаки роботи артиста Доманика.

ХРОНКА

Чергово Конференція Визволення через мир і свободу відбулася 13. грудня 1956 р. в готелі Рузвелт в Нью-Йорку.

Конференція виголовила резолюцію прийняту представниками поневолених націй й народів, в тім представниками американських приятелів АБН-у та ООЧСУ.

Конференція влаштувала наступного дня зустріч з американською делегацією до Об'єднаних Націй, якій той меморіал мав бути вручений. Друга частина конференції відбулася в суботу 15. грудня у Вашингтоні, де також приготовлено певні резолюції для конгресу ЗДА, який в січні має розпочати свою чергову сесію.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ „ВІСНИКА”

Передплата на рік \$4.00
Передплата на півроку 2.25
Ціна окремого примірника50

Всі передплати, зокрема з Канади, треба надсилати грошовим переказом (моней ордер), або в звичайних листах, на адресу адміністрації журналу.

Банкові чеки й грошові перекази треба виповнювати на адресу:

“V I S N Y K”

P. O. BOX 304, Cooper Sta., New York 3, N. Y.
O. D. F. F. U.

Про всякі зміни адреси прохаємо негайно повідомляти адміністрацію, рівночасно подаючи і свою дотеперішню адресу.

Адміністрація.

“ВІСНИК” — ОРГАН ООЧСУ

Редагує Колегія
Головний редактор
І. Вовчук

Пригадка відділам і кольпортерам

Ліквідуйте заборгованість за журнал і літературу! В січні Редакція видрукує списки боржників за журнал. Організуйте передплату на журнал на 1957 р.!

ЗМІСТ „ВІСНИКА” ЗА 1956 Р.

	Ч.
I. ЗАГАЛЬНО — ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ.	
1. І. В-к — Політична потвора	1
2. А. Орликовський — Нове в Орієнті	1
3. А. М-н — Багдадський пакт і його збройні сили	1
4. І. В-к — Бюджет імперського миру	2
5. ” — Боввана роздягли — фетишизм посилює	3
6. ” — Підмоги шукають — підпорок	4
7. М. Чировський — Морока з фарм. господарствами	4
8. А. Орликовський — Нова держава Африки	4
9. А. М-н — Миролюбство колективної диктатури	5
10. І. В-к — Конкурентне суівіснування	6
11. ” — В Познані заговорили зброя	7
12. ” — Суєзький вузол	11
II. СВІТОВОГЛЯДОВО — ПОЛІТИЧНІ ТЕМИ.	
1. О. П. Фалько — Смолоскипи січня	1
2. Р. Левко — Початки націоналізму на Заході	1
3. І. В-к — Безрідна наука	2
4. ” — До проблеми: маса і провід	3
5. В. Качмар — Суд Пилата над Ісусом	4
6. Р. Левко — Поширення націоналізму на Заході	4
7. Е. М. — З нотатника	4
8. І. Франко — Поза межами можливого	4
9. І. Вовчук — Було і є	4
10. Е. Ляхович — Героїзм	4
11. І. В-к — Симвіоз большевізму з москов- [ським православ'ям]	7
12. Д. Донцов — Про ослів і „вчених”	9
13. І. В-к — Упорядкуймо спадщину І. Франка	9
14. ” — Прогресивна отрута	10
15. ” — Не упокорите!	11
16. Д. Донцов — Блиснув світ	12

17. Н. Василенко-Полонська — Про ідеологію
[„Історії Русів” 12

III. ДО ДжЕРЕЛ Державницької думки.

1. В. Січинський — Переселення народів
[російської імперії 1
2. ” — Англіїці про Московію
і Україну 16 століття 2
3. О. Оглоблин — В. М. Щербаківський 3
4. ” — Маніфест гетьмана П. Орлика 12

VI. В ОКУПОВАНІЇ УКРАЇНИ.

1. А. Орликовський — До питання наших
[північних кордонів 6
2. І. В-к — Ще один ворог соціалізму 7-8
3. ” — Спроби відцензурувати 7-8
4. П. К. — Ювілей І Франка в Україні 7-8
5. В. С-ко — Фальшивники перлів 3
6. А. О. — Сучасний Львів 11
7. С. Олійник — Про сільські буфети 11

V. ЛІТЕРАТУРА, КРИТИКА, МИСТЕЦТВО.

1. Л. Українка — Полярна ніч 1
2. Ф. Одрач — Людина без долі 1-2
3. П. Кізко — Поет і видавець 1
4. Е. М. — Живий Шевченко 2
5. Я. Гриневич — Рефлексії в століття смерті
[творця „Конрада Валенрода” 2
6. О. Бабій — Пісня про ген. Т. Чупринку 3
7. Е. М. — З нотатника 3
8. П. Кізко — Доля родини Довбана 3-4
9. І. Вовчук — Критика далекого поцілу 3
10. П. Кізко — Своєю правдою живи 3
11. І. Ірлянський — Великодний спомин 4
12. М. Зеров — Чистий четвер 4
13. М. Драй-Хмара — Лебеді 4
14. Г. Завадович — Повість про Київ 4
15. М. Щербак — Уклін героям 5
16. К. Гриневичева — Зустріч з поетом 5
17. Алла Коссовська — Зникла в темряві 5
18. М. Щербак — Горять їх душі 5
19. Ікер — Коли падуть ідоли 6
20. С. Шах — Львів — місто моєї молодости 6
21. М. Глобенко — Франкознавство у безвиході 6
22. Іван Ле — Авторитет 6
23. В. Радзикович — Світоч укр. культури 7-8
24. О. Білецький — І. Франко і індійська література 7-8
25. М. Щербак — Молитва біля Києва 7-8
26. Ф. Одрач — Пані в білому 7-8
27. ” — Матерніте департамент 9
28. Ікер — З пригоди любителя мистецтва 9
29. Б. Антоненко-Давидович — Печатка 10
30. І. П. — Помер О. Вишня 10
31. Я. Гриневич — Фрагменти з життя віруючого
[Франка 11-12

33. В. С-ко — Про тих, що червону калину піднімали 11
32. Ф. Одрач — Між земляками 11
34. В. Ю. — В майстерні скульптора 12
35. М. Бутович — З автобіографії 12

VI. НАРИСИ І СПОГАДИ.

1. Д. Донцов — Пам'яті В. В. Радзиковської 2
2. І. Людим — Калмицьке „руссіє черті” 4
3. М. Чировський — Генеза і роля американських
[політичних партій 5-6
4. Карай-Дубина — Служба трудовому народові 6-9-10
5. М. Чировський — Акули Вол-стріту чи
[примара соціалізму 10
6. А. Орликовський — І Лібія самостійна 10
7. М. Величківський — В країні націонал-соціалізму 11
8. Сотник Е. М. — Пам'яті В. Тютюнника 11-12
9. М. Чировський — Робітничє питання в ЗДА 12
10. Ф. Одрач — Втеча 12

VII. СУСПІЛНО — ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ.

1. І. Федорович — Бісівське маріння 1
2. УНУ — Лекція д-ра Голята, Польська
[політична еміграція 1
3. П. Савчук — Український Вільний Університет 2-3
4. М. К. — Маяли прапори 2
5. Д-р О. Соколишин — Відгомін поїздки Я. Стецька
[на Формозу 2
6. А. М-н — Відсталінізування чи хрущовізм 3
7. В. Щербій — Політичні тарантули 3-4
8. І. В-к — У єдиноділімців 3
9. ” — Консолідація через сепарацію 3
10. Г. Дудка — Плянуння та звітність ООЧСУ 3
11. В. Юрченко — На річній Конф. Відділів 4
12. М. К. — Заприсязнилися 4
13. В. Щербій — В одному пляні 5
14. М. Рудий — Непередрішенські свахи 5
15. А. С — Слуги сатанії приїхали до Америки 5
16. І. Федорович — Біси проти дявола 6
17. С. Романович — На польсько-україн. ленті 6,10
18. І. Хорольський — І почали... 7-8
18. ” — Над чим думають 7-6
20. В. Щербій — Нові „Заглоби” і гуляйпільські
[політики 7-8
21. В. Юрченко — Поклін титанові духа 7-8
22. І. Хорольський — Америка, Америка! 9
23. І. Масляно — Пропадають матеріали
[визвольних змагань 9
24. І. П. — Звисокої політики, 10
25. Ю. Марголін — Що таке советська влада 10
27. В. Щербій — Кво анімо 10
27. М. Трихрест — Н. Е. Хохлов каламутить 10
28. Д-р О. Соколишин — Національна маніфестація
[в Клівленді 10
29. о. Соловій — Прапоре наш 11
30. Б. Г. — Про репрезентацію і рочестерських
[„свекрух” 12